

Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion
Rapport 2014:4

Skånemodellen

Beskrivning och utvärdering av ett nytt verktyg för polisiär bedömning av risk för upprepat hot och våld på individnivå

Caroline Mellgren, Klara Svalin, Sten Levander
& Marie Torstensson Levander
Institutionen för kriminologi, Malmö högskola

Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion

Rapport 2014:3

Skånemodellen

Beskrivning och utvärdering av ett nytt verktyg för polisiär bedömning av risk för upprepat hot och våld på individnivå

Caroline Mellgren, Klara Svalin, Sten Levander
& Marie Torstensson Levander
Institutionen för kriminologi, Malmö högskola

Denna rapport har upprättats vid Rikspolisstyrelsens funktion för utvärderingsverksamhet. Rikspolisstyrelsen har inte tagit ställning till innehållet. De åsikter som framförs är författarnas egna.

Författarnas förord

Riskbedömningar som avser individer utvecklades ursprungligen inom psykiatri och rättspsykiatri. Säkerheten i sådana bedömningar blev föremål för forskning först under 1960-talet. Man upptäckte till sin förvåning att prediktionsvärdet inte var mycket bättre än att singla slant.

Ett avgörande framsteg gjordes under sent 1980-tal då en kanadensisk forskargrupp visade att en psykiatrisk diagnos, psykopati, var en bättre riskprediktor än någon annan faktor, som t.ex. ålder, tidigare brottslighet och missbruksproblem. Ungefär samtidigt började man använda gärningsmannaprofiler i polisarbetet – en sorts omvända riskprediktioner. Omkring 1995 introducerades ett nytt riskbedömningsinstrument, HCR-20, som i dag är det mest använda instrumentet inom rättsväsen såväl som psykiatri. Ett antal specialiserade instrument har utvecklats efter modell av HCR-20 för riskbedömning av t.ex. partnervåld, sexualiserat våld och hedersrelaterat våld. I dessa instrument är brottsofferperspektivet tydligt, till skillnad från i HCR-20. Precisionen i sådana riskbedömningar är emellertid inte imponerande. Ungefär hälften av bedömningarna blir rätt av slump. Hälften av återstoden blir rätt därför att bedömare har gjort ett bra jobb. En av fyra bedömningar blir fel.

Även med denna nivå av precision lönar det sig att genomföra riskbedömningar. Det är dålig ekonomi att vidta åtgärder mot alla - det blir dyrt och repressivt. Det är dålig ekonomi att inte vidta åtgärder mot någon - då förhindrar vi inga brott. Kan vi förbättra riskbedömningarna, utforma åtgärder med god brottspreventiv effekt, och vidta sådana åtgärder enbart mot "sanna högriskfall" så tjänar alla på det.

Föreliggande rapport analyserar utfallet av ett ambitiöst, lokalt projekt att uppnå just detta. Vår analys bekräftar vilken svår uppgift man tog på sig – och lyfter fram vilka lärdomar man kan dra, inte minst med avseende på de problem man stöter på vid implementeringen av ett nytt instrument i en praktikerkultur. Är projektet ett misslyckande? Vi ser det som en god början som bör följas av en fortsättning där forskningsanknytningen stärks.

Vi vill passa på att rikta ett särskilt tack till alla vid Polismyndigheten i Skåne som ställt upp med sin tid, kunskap och låtit sin verksamhet genomgå en transparent granskning. Vi vill även tacka docent Tom Palmstierna vid Karolinska Institutet för värdefulla kommentarer. Projektet har finansierats av Rikspolisstyrelsen.

Innehåll

Författarnas förord	1
Sammanfattning	5
1. Inledning	9
Riskanalys i polisiär verksamhet	9
<i>Tre generationer riskbedömningar</i>	9
<i>Riskbedömningsverktyg inom svensk polisverksamhet</i>	10
Uppdraget	11
Metod och material	11
<i>Enkätstudie avseende initial bedömning</i>	12
<i>Intervjuer</i>	12
<i>Riskbedömningar</i>	12
<i>Uppföljning av upprepad utsatthet</i>	13
2. En beskrivning av Skånemodellen	17
Steg 1. Initial bedömning	17
<i>Ärendeinflödet i siffror</i>	18
Steg 2. Strukturerad bedömning med Skånemodellen ...	19
<i>Brottsoffersamordnare</i>	19
<i>Modellen</i>	21
Steg 3. Fördjudad bedömning	22
3. Initial bedömning – anmälningsmottagarnas upplevelse	25
4. Vad bygger bedömningen på?	27
Förekomst av riskfaktorer	27
<i>Svårt att bedöma vissa faktorer</i>	29
Risker med modellens öppna struktur	29
<i>Förtrogenhetskunskap</i>	29
5. Interbedömarreliabilitet	31
Varför jämföra bedömningar?	31
<i>Vad betyder graden av samstämmighet?</i>	31
Tillvägagångssätt	32
Hur samstämmiga är bedömningar med Skånemodellen?	33
6. Risknivåer och riskfaktorer	37
Fördelning av risknivåer	37
Kopplingen mellan riskfaktorer och risknivå	38
7. Riskhantering	41
Vilken risk bedöms och hur ser brottsoffersamordnarna på kopplingen mellan risknivå och skyddsåtgärd?	42

---

8. Upprepad utsatthet	45
Upprepad utsatthet för brott som resultatmått.....	45
Resultat	46
<i>Totalt</i>	46
<i>Relationsärenden</i>	47
9. Skånemodellens träffsäkerhet	49
Sensitivitet och specificitet	49
<i>Samtliga brott</i>	50
<i>Endast våldsbrott</i>	51
En alternativ indelning	51
Vilka riskfaktorer är kopplade till upprepad utsatthet? ..	53
Risknivå, skyddsåtgärder och upprepad utsatthet.....	53
Diskussion om modellens träffsäkerhet	55
10. Avslutande diskussion	57
Vilken riskbedömningstradition tillhör Skånemodellen? .	57
Kan man dra slutsatsen att riskbedömningar bidrar till det övergripande målet att förebygga upprepad utsatthet för våld?	58
Rekommendationer	61
Referenser	63
Bilagor	64

Sammanfattning

Risikanalys¹ för upprepat våld på individnivå har blivit rutin inom många polismyndigheter, särskilt då det gäller våld i nära relation, men även vid andra typer av brottslighet. Enligt Rikspolisstyrelsen (2010, s. 11) är syftet med riskanalys att "... *bedöma behov av brottsförebyggande åtgärder*". Detta ska ske genom att ärenden med en förhöjd risk för ny eller upprepat brottslighet identifieras. Därefter görs en bedömning av lämpliga skyddsåtgärder. Förutom att skydda brottsoffret från att utsättas för brott, är syftet med åtgärderna att bidra till brottsoffrets deltagande genom hela rättsprocessen. I denna rapport beskrivs och utvärderas en ny modell för riskanalys som utvecklats inom polismyndigheten i Skåne. Modellen avser dels arbetsprocessen, från anmälan och initial bedömning till den strukturerade bedömningen och implementeringen av skyddsåtgärder, dels verktyget som används vid den strukturerade bedömningen. Rapporten bygger på den utvärdering av Skånemodellen som genomfördes under 2012 (Mellgren, Svalin, Levander och Torstensson Levander, 2012). Detta är den andra rapporten inom utvärderingsprojektet "Riskanalys i polisverksamhet" som genomförs av Malmö högskola på uppdrag av Rikspolisstyrelsen. Projektet slutrapporteras under 2014.

Skånemodellen är inte en strukturerad checklista på samma sätt som andra verktyg som används inom svensk polis idag är, till exempel SARA:SV. Skånemodellen är istället uppbyggd kring ett antal rubriker utifrån vilka bedömaren samlar in information och sedan slutligen gör en bedömning av risken på en femgradig skala. Den öppna strukturen försvårar en utvärdering av modellen enskilt, och en jämförelse av modellen med andra verktyg. Övergripande visar resultatet att andelen som blir upprepat utsatta för något brott under uppföljningsperioden uppgår till 38 %, motsvarande andel utsatta för endast våldsbrott är 17 % vilket är jämförbart med tidigare liknande studier. Skånemodellens öppna struktur har både fördelar och nackdelar. Modellen tillåter bedömaren att göra en helhetsbedömning baserat på faktorer som lokalkännedom och förtrogenhetskunskap. Den öppna strukturen innebär samtidigt att det är svårt att veta vilken information som en bedömning faktiskt bygger på vilket lämnar utrymme för bedömarna att själva avgöra vilken information som är relevant att inkludera. En studie av interbedömarreliabiliteten visar att det finns skillnader i vilken information som inkluderas

---

1 Det begrepp som enligt Rikspolisstyrelsen ska användas för att beskriva det som tidigare kallats hot- och riskbedömningar är riskanalys (Rikspolisstyrelsen, 2010). Begreppet är ett samlingsnamn för analysprocessens tre steg (initial-, strukturerad- och fördjupad riskbedömning). I rapporten används begreppet riskanalys när processen som helhet beskrivs, medan begreppet riskbedömning används synonymt med det andra steget i processen strukturerad riskbedömning.

men att bedömarna är eniga om vilken risknivå som bedöms samt vilka åtgärder som rekommenderas. Sammantaget ställer Skånemodellen höga krav på användarnas kompetens och förmåga att göra erfarenhetsbaserade bedömningar.

Rekommendationer

Baserat på resultatet ges rekommendationer om den initiala bedömningen, verktygets utformning samt förutsättningar för uppföljning och utvärdering.

- ◆ För arbetet med de initiala bedömningarna rekommenderas mer omfattande utbildning för de personer som gör initiala bedömningar.
- ◆ Man bör i större utsträckning än idag säkra att samtliga ärenden som markerats med ”vet ej” som svar på myndighetsfrågan granskas löpande för att säkerställa att man inte missar ärenden som bör bedömas strukturerat.
- ◆ När det gäller Skånemodellens struktur rekommenderas införande av tidsangivelse så att det tydligt framgår vilken tidsram som riskbedömningen avser.
- ◆ Man bör utveckla ett system för uppföljning av ärenden där en misstänkt gärningsperson är häktad eller av annan anledning inte befinner sig i närheten av brottsoffret så att brottsoffersamordnaren tydligt uppmärksammas på behovet av uppdatering av riskbedömningen.
- ◆ Vi rekommenderar att Skånemodellen behåller sin öppna mer berättande struktur men att det görs tillägg i form av checklistor för specifika brottstyper med till dessa kopplade riskfaktorer som signalerar en förhöjd risk för upprepat våld.
- ◆ För att kunna följa upp arbetet med riskanalys och utvärdera effekten av det samma rekommenderar vi att dokumentationen rörande arbetsprocessen systematiseras, från den initiala bedömningen till implementeringen och uppföljning av skyddsåtgärder och eventuell ny eller upprepad brottslighet.

Del I

Utvärderingens bakgrund, syfte, metod och material

1. Inledning

Inflödet av ärenden inom polismyndigheten i Skåne med hot och våldsinslag är stort. Under 2011 inkom 15 000 ärenden till polismyndigheten i Skåne som tillhörde en av de brottstyper där risken för upprepad utsatthet antas vara förhöjd. För att kunna hantera ärendeinflödet av olika brottstyper och identifiera de ärenden med störst risk för upprepad utsatthet togs en modell för riskanalys fram inom myndigheten. Skånemodellen kan beskrivas både som en modell för att sortera ut de ärendena med störst risk för upprepad våld, en modell för bedömning av risk samt en modell för införandet av stöd- och skyddsåtgärder.

Denna rapport baseras på den utvärdering av verktyget som genomfördes 2012 (Mellgren m.fl., 2012). Skånemodellen används endast vid polismyndigheten i Skåne. Skånepolisens brottsofferarbete har tidigare varit föremål för inspektion (Rikspolisstyrelsen, 2012) där framförallt arbetsprocessen utvärderats. Fokus i föreliggande rapport är verktygets utformning och praktiska tillämpbarhet i polis- är verksamhet.

Rapporten är indelad i tre delar. I del I beskrivs utvärderingens bakgrund, syfte, metod och material. I del II ges en beskrivning av Skånemodellen avseende arbetsprocessen och verktygets utformning. I del III presenteras utvärderingens huvudsakliga resultat.

Riskanalys i polisverksamhet

Riskanalys är ett vidare begrepp som omfattar alla delar i processen, dvs. identifiera hot, göra en bedömning av risken att hotet ska realiseras och bedöma konsekvenser av detta. I riskanalys ingår också att beskriva vilka åtgärder som ska vidtas för att minska hot/sårbarhet, dvs. riskhantering (Rikspolisstyrelsen, 2010, s. 12).

Tre generationer riskbedömningar

Flera av de verktyg som används för riskbedömning inom polisen idag har ursprungligen utvecklats för bedömning av gärningspersoner inom rättspsykiatri. I detta avsnitt beskrivs kortfattat tre olika bedömningstraditioner; ostrukturerade kliniska, aktuariska och strukturerade professionella.

Ostrukturerade kliniska bedömningar tillhör den första generationens riskbedömningar och kallas även för professionella bedömningar. Denna typ är den historiskt sett vanligaste formen av bedömning (Doyle och Dolan, 2002). I de ostrukturerade kliniska bedömningarna står bedömarens erfarenhet och kunskap i fokus och det finns inga tydliga ramar eller regler för hur bedömningen ska se ut (Belfra-

ge, 2008b). Dessa bedömningar, har det visat sig, var ibland sämre än slumpen på att förutsäga upprepat våld. I en ofta citerad artikel har träffsäkerheten liknats vid att singla slant; *"It is inconceivable that judgment could be considered an "expert" judgment when it is less accurate than the flip of a coin"* (Ennis och Litwack, 1974, s. 737).

Träffsäkerheten blev bättre med den andra generationens riskbedömningar, de aktuariska. Istället för bedömarens erfarenhet utgick denna typ av bedömningar från ett antal på förhand bestämda riskfaktorer. Kontrollerbarheten och säkerheten i bedömningarna ökade men sådan information (t.ex. att gärningspersonen är en 25-årig man, med tidig debut i våldsbrott och blandmissbruk) kan inte styra varken riskhanteringsåtgärder eller behandlingsinsatser (se Hart, 1998).

Den tredje generationens riskbedömningar, strukturerade professionella bedömningar, hanterade detta problem bland annat genom att föra in ett antal dynamiska riskfaktorer i bedömningsunderlaget och att ge bedömaren utrymme att använda sina professionella kunskaper. Dynamiska riskfaktorer är påverkbara av åtgärder/behandling och möjliga att monitorera över tid för att verifiera att åtgärderna har effekt. Studier visar att strukturerade professionella riskbedömningar generellt sett har en bättre träffsäkerhet än slumpen. Träffsäkerheten för framtida våld för riskbedömningar inom psykiatri ligger typiskt omkring 75 %, dvs. tre av fyra prediktioner är korrekta (SBU, 2005).

Riskbedömningsverktyg inom svensk polisverksamhet

Inom svensk polis genomförs det idag i allt större utsträckning riskanalys vid ärenden där det kan antas föreligga en risk för att individer ska utsättas för ny eller upprepad brottslighet. Hur detta arbete är utformat, både med avseende på arbetsprocess och vilka verktyg som används, varierar mellan myndigheterna. Främst genomförs riskanalyser vid relationsvåldsärenden men på senare år har arbets sättet börjat tillämpas även vid andra former av hot och våld. Enligt Rikspolisstyrelsen (2010) avser begreppet riskanalys en process i tre steg; initial bedömning, strukturerad bedömning, och fördjupad bedömning. De verktyg som används vid strukturerad bedömning inom svensk polis idag är SARA:SV (relationsärenden) (Kropp, Hart och Belfrage, 2005), SAM/SAM:SV (stalking) (Kropp och Hart, 2003a; 2003b), PATRIARK (hedersrelaterade ärenden) (Belfrage, 2005), Check 10 (+) (Belfrage, 2008a) och Skånemodellen. De två senare verktygen har utvecklats för att kunna användas vid en bedömning av risk för alla typer av hot- och våldrelaterad brottslighet på individnivå. Check 10 (+) används främst i ärenden där SARA:SV, SAM/SAM:SV eller PATRIARK inte anses lämpliga medan Skånemodellen används för att bedöma risken för hot och våld på individnivå vid alla typer av ärenden.

Antalet studier gällande polisens riskbedömningar och hur riskbedömning fungerar i polisverksamhet är begränsat både nationellt och internationellt. De studier som har gjorts i Sverige handlar i huvudsak om riskbedömning vid relationsvåld och om användandet av verktygen SARA, SARA:SV, SAM och PATRIARK (Se exempelvis Belfrage och Strand, 2009; 2012; Belfrage m.fl. 2012a; Belfrage

m.fl., 2012b). En sammanfattande slutsats av dessa studier är att de aktuella verktygen fungerar väl vid riskbedömning i polisverksamhet, men att riskbedömningen i relation till upprepad utsatthet har lägre prediktiv förmåga (Belfrage och Strand, 2012; Belfrage m.fl., 2012a). Det finns alltså fortfarande frågetecken kring hur sådana riskbedömningar fungerar i polisverksamhet.

Uppdraget

Rikspolisstyrelsen gav Malmö högskola uppdraget att utvärdera olika verktyg för riskbedömning för upprepad våld på individnivå med syftet att klargöra dess värde/nytta och funktion i polisarbete.

Det övergripande målet med utvärderingen är att besvara frågan om riskanalys (och de åtgärder dessa implicerar) leder till en reduktion av upprepad utsatthet för brott samt om Skånemodellen kan anses fungera väl i polisverksamhet. Syftet är mer specifikt att:

1. Kartlägga hur Skånemodellen används vid initial och strukturerad bedömning.
2. Redogöra för hur användarna upplever verktyget i praktiken och vilka förutsättningar som finns för att genomföra kvalificerad riskanalys inom myndigheten.
3. Studera graden av samstämmighet i strukturerade bedömningar genomförda med Skånemodellen.
4. Studera det interna bortfallet, det vill säga vilka riskfaktorer som de strukturerade bedömningarna bygger på och vilka som ej bedöms.
5. Analysera kopplingen mellan;
  - ◆ riskfaktorer och den sammanfattande bedömningen av risken,
  - ◆ risknivå och de skyddsåtgärder som initieras och rekommenderas² och
  - ◆ risknivå, initierade och rekommenderade skyddsåtgärder och upprepad utsatthet.

Metod och material

I studien tillämpas olika metoder för datainsamling och resultatet bygger på i huvudsak fyra typer av information: enkäter; intervjuer; genomförda riskbedömningar och uppföljning av upprepad utsatthet. För en utförligare beskrivning av tillvägagångssättet hänvisas till Mellgren m.fl. (2012).

Enkätstudie avseende initial bedömning

För att ta reda på hur den metod för initial bedömning som tillämpas i Skånemodellen fungerar ur ett användarperspektiv distribuerades en enkät bland den per-

2 I den här studien ingår initierade och rekommenderade åtgärder, dvs. de åtgärder som brottsoffersamordnaren föreslår och i vissa fall initierar genom att exempelvis hjälpa målsägande med att ansöka om kontaktförbud, men det finns inga uppgifter om den föreslagna åtgärden faktiskt genomfördes. Detta är en vanlig brist i studier av den här typen som kan, om skillnaden är stor mellan föreslagna och genomförda åtgärder, kan innebära att resultatet blir missvisande.

sonal³ inom myndigheten som gör initiala bedömningar. Enkäten skickades (ca 400 papperskopior och elektroniskt) till brottsoffersamordnare i de olika polisområdena i Skåne och samordnarna ansvarade sedan för distributionen. Totalt inkom 134 enkäter från fyra polisområden⁴.

Intervjuer

Vid polismyndigheten i Skåne samtyckte nio av de dåvarande femton brottsoffersamordnarna, som är de som genomför bedömningarna, till att bli intervjuade. I urvalet finns personer från samtliga fem polisområden i Skåne representerade. Vid tillfället för intervjun hade deltagarna arbetat olika länge med riskbedömning och en del hade gått ett flertal riskbedömningsutbildningar medan andra saknade sådan utbildning. Både civilanställda och polisanställda brottsoffersamordnare var representerade bland deltagarna. Mot denna bakgrund kan vi anta att deltagarna är rimligt representativa för brottsoffersamordnarna i Skåne. Intervjuerna genomfördes enskilt på en plats som valdes av intervjupersonerna. Intervjuerna var semistrukturerade och utgick från följande frågeområden: Bakgrund avseende arbetslivserfarenhet och utbildning; riskbedömning och rutiner; uppföljning och feedback; brottsoffrets roll i bedömningen; sammanlagd bedömning av risk; skyddsåtgärder, i syftet att belysa modellens användarvänlighet, förutsättningar och konsekvenser för brottsofferarbetet.

Riskbedömningar

Materialet omfattar 156 bedömningar som genomfördes utifrån Skånemodellen under 2010⁵. År 2010 valdes för att möjliggöra en uppföljning av om upprepad utsatthet förekommit i de aktuella fallen. Uppföljningsperioden sträckte sig från anmälningsdatum fram till och med april 2012.

De misstänkta gärningspersonerna i materialet är enbart män och varierar i ålder mellan 15 och 76 år med en medelålder på 35 år. Tre fjärdedelar av gärningspersonerna förekommer i något av polisens register (BR, MR, ASP⁶) innan det aktuella ärendet. 65 % av de målsägande är kvinnor, åldern varierar mellan 14 och 79 år och medelåldern är 35 år.

I 74 % av ärendena finns det uppgifter om tidigare hot, våld eller andra övergrepp och trakasserier från gärningspersonen mot målsägande. I cirka 25 % av

---

3 Anmälningsupptagare vid Polisens kontaktcenter (PKC) deltog inte i studien.

4 Dessa fyra områden var Polisområde mellersta Skåne, norra Skåne, nordvästra Skåne och södra Skåne. Det inkom inga svar från Polisområde Malmö, som hänvisade till hög arbetsbelastning.

5 De bedömningar som inkluderats är de bedömningar som arkiverats och alltså finns tillgängliga. Eftersom arbetet med Skånemodellen var nytt år 2010 är det möjligt att det finns ytterligare bedömningar utöver de som inkluderats från 2010 som inte arkiverats.

6 Brottregistret, Misstankeregistret, Allmänna spaningsregistret.

ärendena rör det sig om fler än en misstänkt gärningsperson⁷ vid ett och samma brottstillfälle. I drygt hälften av fallen är gärningspersonen en före detta eller nuvarande partner till målsägande. I ungefär en fjärdedel av ärendena finns gemensamma barn. Gärningspersonen är okänd för brottsoffret i 13.5 %, en släktrelation finns i 6.4 % av fallen och 23.2 % är bekanta/vänner.

Uppföljning av upprepad utsatthet

Varje ärende kontrollerades för upprepade brottstillfällen från anmälningsdatum fram till april 2012. Eftersom de ärenden som ingår i materialet initialt bedömts ha en hotbild är ett rimligt antagande att andelen upprepat utsatta är särskilt hög i denna population. Om så är fallet betyder detta samtidigt att det är en särskilt viktig grupp av brottsoffer att erbjuda stöd och skydd.

---

7 Endast en gärningsperson per ärende inkluderas i analyserna. I första hand har den gärningsperson som först omnämns i bedömningen inkluderats i materialet. I de fall där det skett upprepad utsatthet har den gärningsperson som gjort sig skyldig till dessa brott mot målsägande använts. I enstaka fall sker upprepad utsatthet på uppdrag av den gärningsperson som den ursprungliga anmälan avser och detta har då kodats som upprepad utsatthet trots att en annan gärningsperson utfört gärningen. I enstaka fall med flera gärningspersoner och där upprepad utsatthet förekommer har det räknats som upprepad utsatthet av samme gärningsperson om gärningen utförts av personer som tillhör samma gäng/grupp av hotaktörer.

Del II

Om Skånemodellen

2. En beskrivning av Skånemodellen

Skånemodellen utvecklades inom ett projekt som i första hand fokuserade på hedersrelaterat våld. Riskbedömningsverktyget PATRIARK upplevdes som svårt och otillräckligt av användarna som ansåg att det inte var tillräckligt anpassat efter den polisiära verksamheten och att verktyget inte synliggjorde en helhetsbild (Andersson, 2010). Vidare ansågs kopplingen mellan risknivå och skyddsåtgärder vara otydlig. Samtidigt framkom önskemål om att genomföra riskanalyser i myndigheten oberoende av brottstyp.

Arbetet med att ta fram Skånemodellen bedrevs inledningsvis som en del av utvecklingsarbetet i *Projekt Karin* vid Brott i nära relationsavdelningen i polisområde Malmö. Projekt Karin är ett nationellt projekt för kvinnofrid (www.projektkarin.se). Därtill har projektet som en del i Rikspolisstyrelsens projekt *Brott i nära relation* haft ett samarbete med motsvarande lokala hot- och riskprojekt vid polismyndigheterna i Stockholms (Södertörn) och Västra Götalands län.

I följande kapitel ges en beskrivning av Skånemodellen utifrån vilka ärenden som blir föremål för bedömning, hur ärendeinflödet ser ut och hur arbetet med riskanalys genomförs i tre steg. Beskrivningen bygger på Rikspolisstyrelsens inspektionsrapport (2010), interna dokument, uppgifter från länsansvarig brottsoffersamordnare och intervjuer med brottsoffersamordnare.

1. Det första steget är den initiala bedömningen, som syftar till att sortera ut de fall som behöver granskas ytterligare genom en strukturerad eller fördjupad riskbedömning.
2. I det andra steget genomförs en strukturerad bedömning av ett urval av ärenden.
3. Det tredje steget inkluderar de fall där risken bedömts som påtagligt eller kraftigt förhöjd och som inte kan hanteras inom den ordinarie brottsoffer-verksamheten. Dessa ärenden blir föremål för en fördjupad bedömning.

Steg 1. Initial bedömning

Varje polisanställd som kommer i kontakt med brottsoffer ska initialt göra en bedömning, oavsett vilken händelse som anmälts, om det finns en omedelbar risk för att brottsoffret drabbas av våld eller hot om våld (Rikspolisstyrelsen, 2010, s. 12).

Vid polismyndigheten i Skåne innebär den initiala bedömningen att varje anmälningsmottagare vid brott som faller inom 53 avgränsade brottskoder (se bilaga 1) tar ställning till en fråga i RAR (Rationell anmälningsrutin): Hotbild

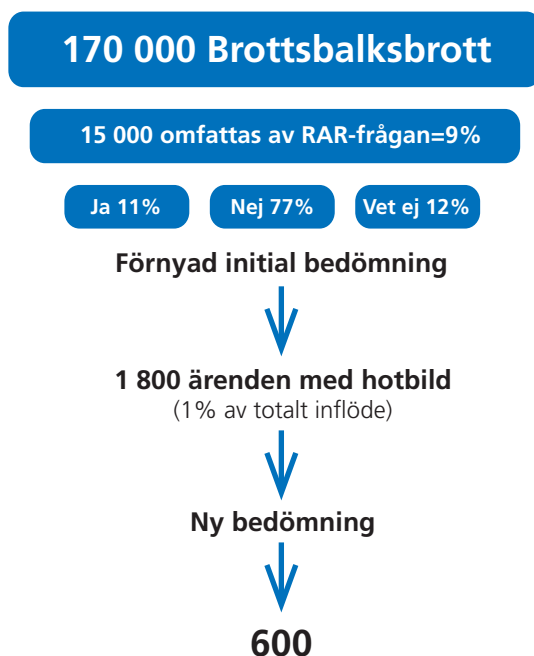
antas föreligga – ”ytterligare åtgärd önskas?”. Anmälningmottagaren kan besvara frågan med ”ja”, ”nej”, eller ”vet ej”. Frågan är obligatorisk att besvara i samband med att anmälan fylls i. Svaret bygger på anmälningmottagarens bedömning av situationen.

Vid den initiala bedömningen ska en prövning göras av risken för att målsägande och dennes närstående kan komma att utsättas för våld eller hot om våld. De initiala bedömningarna ska bygga på yrkeskunskap och erfarenhet och syftar till att avgöra om det finns ett behov av akuta stöd- och skyddsåtgärder. Även förundersökningsledaren granskar ärendet för att säkra att ett eventuellt behov av skyddsåtgärder har uppmärksamats under utredningens gång. Den initiala bedömningen är särskilt viktig att genomföra vid ärenden som rör t.ex. partnervåld (Gosenius, 2011), främst därför att risken för att brottsoffret ska bli upprepat utsatt är stor nära i tid efter det första brottet (Brottsförebyggande rådet, 2001).

Ärendeinflödet i siffror

Följande beskrivning av ärendeinflödet avser år 2011. Siffrorna är hämtade från Rikspolisstyrelsens inspektionsrapport (2012). Av de 170 000 brottsbalksbrott som anmäldes i Skåne under 2011 omfattades cirka 15 000, eller nio procent, av de brottskoder som i Skåne blir föremål för initial bedömning (myndighetsfrågan i RAR). Under 2011 antogs hotbild föreligga i elva procent av dessa anmälningar. Vid samtliga polisområden finns det flera brottsoffersamordnare. Varje dag går brottsoffersamordnarna igenom dygnslistor med anmälningar och initiala bedömningar från det senaste dygnet. Brottsoffersamordnarna granskar de anmälningar där myndighetsfrågan besvarats med ”vet ej” och gör en förnyad initial bedömning. Samtliga ärenden där RAR-frågan besvarats med ett ”ja”, det vill säga de ärenden där en hotbild antas föreligga och ytterligare åtgärder önskas, blir föremål för upprepad granskning och ny bedömning. Utifrån denna avgör brottsoffersamordnarna om en strukturerad riskbedömning ska genomföras.

I tolv procent av anmälningarna besvarades frågan med ”vet ej” och i en majoritet av anmälningarna, 77 %, antogs ingen hotbild föreligga. Av de ärenden som besvarats med ”vet ej” (cirka 1800) bedömde brottsoffersamordnarna vid den förnyade initiala bedömningen att hotbild förelåg i ungefär 200 ärenden. Totalt inkom därmed 1800 ärenden där hotbild kunde antas föreligga, motsvarande drygt en procent av det totala ärendeinflödet. Efter upprepad granskning och ny bedömning beslutade brottsoffersamordnarna att genomföra strukturerade riskbedömningar i cirka 600 ärenden.

Figur 1. Ärendeflöde till Polismyndigheten i Skåne 2011

Steg 2. Strukturerad bedömning med Skånemodellen

Brottsoffersamordnare

Brottsoffersamordnare är den funktion som i polismyndigheten i Skåne genomför strukturerade bedömningar. Sammanlagt finns ett femtontal brottsoffersamordnare fördelade på de fem polisområdena Malmö (POMA), nordvästra Skåne (PONV), södra Skåne (POSS), mellersta Skåne (POMS) och norra Skåne (PONS). Att ett begränsat antal personer med särskild kompetens genomför bedömningarna antas bidra till ökad samstämmighet och träffsäkerhet. Brottsoffersamordnarnas erfarenhet av att genomföra riskbedömningar är mycket varierande. Några av brottsoffersamordnarna har arbetat med riskbedömning under flera år, medan andra nyligen börjat arbeta med detta. Samma sak gäller utbildningsnivån. Ett fåtal har gått flera olika riskbedömningsutbildningar, medan flertalet har deltagit vid enstaka utbildningstillfällen. Ett par brottsoffersamordnare saknar helt utbildning i riskbedömning. Några har genomgått särskild utbildning i användandet av Skånemodellen i form av en kortare introduktionskurs.

Modellen

Skånemodellen för bedömning av risk för upprepat våld på individnivå är uppbyggd kring ett antal rubriker (se nedan). Med dessa som utgångspunkt ska bedömaren sortera ut relevant information i det aktuella ärendet och beskriva denna i fritext. För att både innehåll och utformning av bedömningarna ska vara så lika som möjligt, oberoende av vem som bedömer, har en mall utarbetats (se bilaga 2). I mallen finns hjälptexter, ofta i form av frågeställningar under varje rubrik. Bedömaren uppmanas resonera kring de olika frågorna, förhålla sig kritisk till den tillgängliga informationen och motivera sin slutsats.

Allmän bakgrund

Under den första rubriken i Skånemodellen ska en kort beskrivning av ärendet göras med utgångspunkt i anmälan.

Hotaktör

Den misstänkte hotaktören beskrivs utifrån personuppgifter, vilken typ av brott som denne är misstänkt för, den psykosociala situationen, om det finns en missbruksproblematik och så vidare. Motiv och bakgrund till hotet ska även beskrivas och en bedömning av hotaktörens kapacitet ska göras. Den sistnämnda görs utifrån en rad frågeställningar som rör bland annat den misstänkte hotaktörens attityd till våld, tillgång till vapen och om det förekommer tidigare våldsbrottslighet.

Hotet

Under denna rubrik beskrivs olika aspekter av det aktuella hotet/hoten. Exempelvis vad den hotade utsatts för (även den misstänkte hotaktörens tillvägagångssätt), under hur lång tid och huruvida det skett en upptrappning av hoten.

Hotutsatt

På samma sätt som den misstänkte hotaktören beskrivs (rubrik 2), ska den hotutsatte beskrivas i bedömningen. Här uppmanas bedömaren att förhålla sig kritisk för att försäkra sig om att den utsatte talar sanning. En bedömning av den hotutsattes sårbarhet, motivation, insikt och förmåga att själv vidta åtgärder ska göras.

Slutsats och rekommendationer

Slutligen summeras bedömningen och en risknivå väljs. Bedömningsskalan är femgradig (se tabell 1), ett (1) betyder att det inte finns någon förhöjd hotbild och fem (5) betyder att hotbilden är kraftigt förhöjd. Den strukturerade riskbedömningen och den sammanlagda bedömningen utgör underlag för hur arbetet med skyddsåtgärder ska se ut. Bedömaren ska i slutsatsen motivera valet av risknivå, resonera kring risken samt föreslå och initiera åtgärder (vad består risken i, hur ska den hanteras och hur kan risken förändras?).

Beskrivning av risknivåerna i Skånemodellen

- 1) Ingen förhöjd hotbild:** Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället inte har identifierats någon hotbild mot skyddspersonen/erna. Avsaknad av identifierad hotbild innebär endast okunskap om en hotbild och indikerar inte nödvändigtvis en verklig avsaknad av hotbild.
- 2) Något förhöjd hotbild:** Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället förekommer en identifierad hotbild mot skyddspersonen/erna. En något förhöjd hotbild indikerar att kända hot förekommer mot skyddspersonen, men att de inte bedöms så farliga att omedelbara skyddsåtgärder behöver vidtas. Vidare kan hotbilden anses hanterbar inom ramen för polisens ordinarie verksamhet och inga riktade polisiära skyddsåtgärder behöver vidtas.
- 3) Förhöjd hotbild:** Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället förekommer en identifierad hotbild mot skyddspersonen/erna. En förhöjd hotbild indikerar att kända hot förekommer mot skyddspersonen och bedöms så farliga att skyddsåtgärder behöver vidtas. Hotbilden kan anses hanterbar inom ramen för polisens ordinarie verksamhet och inga riktade polisiära skyddsåtgärder behöver vidtas. Däremot bör externa aktörer uppmärksammas på hotbilden och rekommenderas att de vidtar skyddsåtgärder inom ramen för deras ansvarsområde.
- 4) Påtagligt förhöjd hotbild:** Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället förekommer en identifierad hotbild mot skyddspersonen/erna. En påtagligt förhöjd hotbild indikerar att kända hot förekommer mot skyddspersonen/erna och bedöms så farliga att skyddsåtgärder behöver vidtas. Hotbilden kan kräva riktade polisiära skyddsåtgärder. Externa aktörer ska uppmärksammas på hotbilden och rekommenderas att vidta skyddsåtgärder inom ramen för sitt ansvarsområde. De externa aktörernas skyddsåtgärder kan medföra att behovet av polisiära skyddsåtgärder försvinner.
- 5) Kraftigt förhöjd hotbild:** Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället förekommer en identifierad hotbild mot skyddspersonen/erna. En kraftigt förhöjd hotbild indikerar att kända hot förekommer mot skyddspersonen/erna och bedöms som så farliga att riktade polisiära skyddsåtgärder behöver vidtas. Hotbilden medför att polisiära skyddsåtgärder skall genomföras. Externa aktörer ska uppmärksammas på hotbilden och rekommenderas att vidta skyddsåtgärder inom ramen för sitts ansvarsområde. De externa aktörernas skyddsåtgärder kan medföra att behovet av polisiära skyddsåtgärder stundtals kan försvinna.

Utöver frågorna i mallen (bilaga 2) har brottsoffersamordnarna stöd av en förteckning med riskfaktorer som är centrala vid olika typer av brott (jämför med SARA:SV, SAM och PATRIARK). Brottssoffersamordnarna söker information till bedömningen i olika register, exempelvis brottsregistret, misstankeregistret och allmänna spaningsregistret. Därutöver samlas information in genom samtal med utredare och i många fall även genom samtal med brottsoffer. Den strukturerade bedömningen sker i nära anslutning till anmälningstillfället, vanligen inom en eller ett par dagar. Vanligtvis hanteras de ärenden som bedöms som hotbildsnivå 1-3 inom ramen för den lokala brottsoffersamordningen som då även beslutar om skyddsåtgärder. I de ärenden där det bedöms föreligga en påtagligt (4) eller kraftigt (5) förhöjd hotbild och där ärendet inte anses vara hanterbart inom den ordinarie brottsofferverksamheten kan överlämning ske till den lokala personsäkerhetsenheten som bedömer om det finns behov av en fördjupad bedömning.

Steg 3. Fördjupad bedömning

Beslut om fördjupad bedömning tas av den lokala personsäkerhetsgruppen. I ärenden som hamnar hos den lokala personsäkerhetsgruppen genomförs i en del fall en fördjupad bedömning av kriminalunderrättelsetjänsten (KUT) som sedan vidtar skyddsåtgärder. I särskilda fall med extrem hotbild kan ärendet lämnas vidare till den särskilda personsäkerhetsenheten.

Den personal som arbetar med riskanalys ska ges tillräcklig utbildning för att genomföra bedömning av risk och behov av skyddsåtgärder. De ska även ha god kunskap om det specifika brottsområdet eller kunna förvärva denna kunskap genom kontakter inom myndigheten.

Flera olika funktioner inom myndigheten bör känna till arbetet med riskanalyser, dessa är särskilt: granskare, inre befäl, särskilda utredningsledare (SUL), alla anmälningsupptagare, utredare i jourmiljö, utredare våld, familjevåld, rån och ungdomsbrott, förundersökningsledare samt analytiker verksamma vid kriminalunderrättelsetjänsten. Respektive polisområde ska ansvara för att tillräcklig information når de olika funktionerna.

Del III

Utvärderingens resultat

Resultatet redovisas i kapitel 3 till 8. Sammantaget visar utvärderingen att den upprepade utsattheten bland dem som genomgått riskanalys enligt Skånemodellen är förhållandevis hög, trots stöd- och skyddsåtgärder. Positivt är att brottsoffer uppmärksammas genom införandet av en process för riskanalys. Brottsoffer-samordnarna bekräftar att arbetet är uppskattat av brottsoffren.

3. Initial bedömning – anmälningmottagarnas upplevelse

En enkätundersökning av anmälningmottagares upplevelse av arbetssättet med initial bedömning⁸ visar sammanfattningsvis att:

- ◆ Många känner sig osäkra på hur myndighetsfrågan i RAR ska besvaras.
- ◆ En majoritet har varken fått utbildning eller information från kollegor om hur frågan ska hanteras.
- ◆ De flesta anmälningmottagare baserar sina bedömningar på uppgifter från målsägaren och sina tidigare erfarenheter. Många gör även slagningar i polisens register, dock inte vid varje bedömning. Det är få som kontaktar brottsoffersamordnarna för stöd och hjälp.

Det finns sammantaget en osäkerhet kring riskbedömning och poliser i yttre tjänst tycks i första hand använda den information som finns lättillgänglig vid anmälningstillfället och söker sällan egen information. Ungefär 40 % uppger att arbetstiden inte räcker till för att göra en kvalificerad bedömning vilket kan vara en förklaring till att övriga informationskällor sällan används.

I utvärderingen gjordes en uppföljning avseende den upprepat utsatthet som förekommit i de ärenden som bedömts strukturerat. Uppföljningen visar att en hög andel målsägare blir upprepat utsatta för brott av samma gärningsperson. Detta indikerar att anmälningmottagarna lyckats väl med att identifiera ärenden med hög risk för upprepat utsatthet vid den initiala bedömningen men det finns inga uppgifter om andelen upprepat utsatta brottsoffer i gruppen som inte blir föremål för strukturerad bedömning (detta detaljredovisas i kapitel 8).

---

8 134 personer besvarade enkäten. Majoriteten av de svarande var poliser i yttre tjänst. Enkäten delades inte ut till personal vid Polisens kontaktcenter (PKC) och Ledningscentralen (LC). Drygt en tredjedel av de svarande var kvinnor. Antalet tjänsteår varierade från ett halvår och upp till 40 år med en genomsnittlig tjänstgöringstid på cirka 8 år. För en mer utförlig beskrivning gällande genomförandet av undersökningen, se Mellgren, m.fl. (2012).

4. Vad bygger bedömningen på?

Eftersom Skånemodellen har en öppen struktur och saknar risk- och sårbarhetsfaktorer som bedömaren systematiskt går igenom lämnas utrymme för bedömaren att själv besluta om vilka faktorer som ska inkluderas och ligga till grund för bedömningen. För att få en uppfattning om vilka faktorer som ingår i en bedömning med Skånemodellen och hur stort bortfallet är jämfördes den information som inkluderas under de olika rubrikerna i modellen (se kapitel 2) med de riskfaktorer och sårbarhetsfaktorer som ingår i bedömningsverktyget Check-10 (+) (Belfrage, 2008a). Observera att bortfallsanalysen baseras på den information som skrivs ner/inte skrivs ner i bedömningen med Skånemodellen. Detta betyder att information kan ha funnits tillgänglig för bedömaren, som även tagit hänsyn till den i sin bedömning, men inte skrivit ner den. Följande frågor diskuteras med utgångspunkt i bortfallsanalysen:

- ◆ Vilka faktorer förekommer i högst respektive lägst utsträckning?
- ◆ Upplevs vissa faktorer som svårare att bedöma än andra?
- ◆ Finns det några nackdelar med Skånemodellens öppna struktur?

Följande riskfaktorer ingår i verktyget Check-10 (+) och används som utgångspunkt för analysen i denna rapport (för närmare beskrivning av de ingående faktorerna och hur de kodas, se Belfrage, 2008a):

Allmänna riskfaktorer hos gärningspersonen: våld, (1) hot/avsikt (2), kriminell belastning (3), tillgång till vapen (4), upptrappning (5).

Personlighetsmässiga riskfaktorer hos gärningspersonen: missbruk (6), psykiska problem (7), kriminell attityd/antisocialt umgänge (8), bristande impulskontroll (aggressiv/depressiv) (9), bristande empati/skuld/ånger (10).

Sårbarhetsfaktorer hos offret: inkonsekvent beteende (11), extrem rädsla (12), dålig tillgång till social och professionell hjälp (13), farlig livssituation (14), personliga problem (15).

Förekomst av riskfaktorer

De riskfaktorer som i högst utsträckning inkluderades i bedömningarna var om den misstänkte gärningspersonen utsatt brottsoffret för våld eller hot eller hade annan tidigare kriminell belastning. De resterande tolv faktorerna användes i begränsad utsträckning. I tabell 1 presenteras bortfallet för risk- och sårbarhetsfaktorer i de bedömningar med Skånemodellen som ligger till grund för utvärde-

ringen, kodat efter Check-10 (+). Bortfallet uppgår för vissa faktorer till närmare 100 %. I fler än hälften av bedömningarna saknas uppgifter om gärningspersonens tillgång till vapen eller om upptrappning skett. I cirka två tredjedelar av fallen saknas uppgifter om missbruk och i de flesta bedömningar saknas uppgifter om gärningspersonens psykiska hälsa såsom dålig impuls kontroll, aggression, depression och bristande empati.

De sårbarhetsfaktorer som ingår i Check-10 (+) är framtagna för att bedömaren ska kunna identifiera riskfaktorer relaterade till brottsoffret. Som exempel kan nämnas extrem rädsla hos offret som paradoxalt kan leda till minskad förmåga att skydda sig själv. Uppgifter om detta saknas i fler än hälften av bedömningarna. I cirka tre av fyra fall saknas uppgifter om personliga problem som missbruk och förmåga och motivation att skydda sig själv och om offret har en farlig livssituation. Farlig livssituation avser i detta fall att brottsoffret har försämrat fysiskt skydd på arbetsplatsen, i hemmet och i vardagen i allmänheten, även små larmmöjligheter avses.

Tabell 1. Bortfall för riskfaktorer i Skånemodellen.

Faktor	Skånemodellen (N=137 ⁹)	
	Bortfall, antal	Bortfall, %
Allmänna		
Våld	19	13.9
Hot/avsikt	32	23.4
Kriminell belastning	25	18.2
Tillgång till vapen	80	58.4
Upptrappning	104	75.9
Personlighetsmässiga		
Missbruk	91	66.4
Psykiska problem	110	80.3
Kriminell attityd / antisocialt umgänge	94	68.6
Dålig impuls kontroll; aggressiv / depressiv	127	92.7
Bristande empati / skuld / ånger	134	97.8
Sårbarhetsfaktorer		
Inkonsekvent beteende	116	84.7
Extrem rädsla	93	67.9
Dålig tillgång till social och professionell hjälp	117	85.4
Farlig livssituation	111	81.0
Personliga problem	103	75.2

9 Endast bedömningar med känd gärningsperson inkluderas.

Svårt att bedöma vissa faktorer

I intervjuerna framkom två vanliga förklaringar till varför vissa faktorer är svårare att bedöma än andra: brist på kunskap om dessa faktorer och osäkerhet inför att göra en bedömning.

I intervjuerna uppgav flertalet deltagare att de personlighetsmässiga faktorerna ofta är svåra att bedöma och att sådan information sällan finns tillgänglig via polisens informationskanaler. Det är möjligt att utbildning skulle kunna leda till att fler faktorer kan inkluderas i bedömningarna. I många fall saknas sådan information helt och även om sådan information finns kan den vara så osäker att man avstår från att registrera den.

Risker med modellens öppna struktur

Skånemodellens öppna struktur tillåter användarna att göra bedömningsrutinen personlig och osystematisk. De flesta brottsoffersamordnare berättade vid intervjuerna att de gjort modellen till "sin egen". *"Vi kör på vårt lilla vis här.... Och än så länge har det funkade. Man kan säkert formulera sig annorlunda än vad jag gör och pricka av varenda punkt i den här manualen, men det gör inte jag direkt så. Jag har den som stöd kan man väl säga".* En annan uttrycker det som att *"... som det är nu så är det väldigt mycket egna tankar och egna tolkningar"* och ytterligare en säger att *"Jag gör lite som jag vill. Jag skriver med mitt sunda förnuft som jag vill ha det".* *"Men jag har ju dem [stödfrågorna, författarnas kommentar] kanske ändå med någonstans".* En risk som är förknippad med att brottsoffersamordnarna gör modellen till sin egen är att viktiga riskfaktorer inte inkluderas. Detta bekräftas av flera brottsoffersamordnare vid intervjuerna. *"... det är ju kanske lätt att missa någonting. Det vet man ju inte förrän det blir något fel någonstans. Men än så länge har vi klarat oss. Men det är ju kanske när det händer någonting hemskt, som man kanske känner att man har missat någonting".*

Förtroghetskunskap

Något som den första generationens riskbedömningar, de ostrukturerade kliniska, i huvudsak byggde på var förtroghetskunskap, eller den professionella erfarenhet som användes av kliniker för att göra farlighetsbedömningar. Skånemodellens öppna struktur ställer krav på att användaren nyttjar sådan kunskap. Vid intervjuer med användare av Skånemodellen ställdes frågor om i vilken utsträckning förtroghetskunskap, även kallat *magkänsla*, användes vid bedömningarna. Det visade sig att samtliga bedömare använde sig av magkänslan.

Magkänslan är för deltagarna svår att förklara men beskrivs som den samlade kunskap och erfarenhet som förvärvats under de yrkesverksamma åren men även som intuition och kunskap om lokala förhållanden. Magkänslan är viktig och oavsett om det finns en mall och föreskrifter att följa så *"...har man då inte det sunda förnuftet och magkänslan själv så blir det som en robot och det är ju inte meningen. Man måste kunna känna själv".* Magkänslan bygger även till stor del på registerslagningar. Någon menar att det därför inte finns risk för att de *"...greppar helt*

fritt ur luften” och ”man kan ju dom här grejerna men för att inte missa någonting, glömma något är det viktigt med en lista”. Samtidigt uttrycker en annan en oro över att magkänslan styr för mycket och menar att ”man lär sig att magkänslan inte alltid är rätt. Man måste försöka vara saklig”.

Om vikten av erfarenhet för riskbedömningar säger en person: *”Det här är ju lite, det finns ju inget svart och vitt i detta, utan det är väldigt, väldigt mycket magkänsla”. Så känns det rätt igenom. Nästan vid varje ärende, så läser man och skummar igenom och sen får man en liten känsla. Och sen jobbar man vidare och ser, var hamnar jag. Sen vet man inte om man hamnar rätt eller fel ändå när man är färdig”. En annan menar att när man arbetat med riskbedömningar under en längre tid ”sitter det i ryggmärgen” och ”när man gjort det länge får man en känsla för vissa fall om något inte verkar stämma”.*

Under intervjuerna framkom vid flera tillfällen att även lokalkännedom spelar in i bedömningarna och att denna kunskap kompletterar bilden när registerslagningar inte ger något. Det anses vara lättare att göra en bedömning i ärenden där man känner till antingen den misstänkta eller målsägande. *”För hade vi bara gått till registren så hade vi ju inte fått fram någonting alls på många”.* Trots att lokalkännedom används som bedömningsunderlag är det inte alltid det framgår i bedömningen. *”Det kan ju vara att, hur det än är så har du lite lokalkännedom som kanske inte alltid kommer med på pappret”.* Exempelvis beskrivs ett ärende där bedömaren ändrade uppfattning om risken efter att ha pratat med en kollega med kännedom om personerna som var inblandade. Lokalkännedom verkar spela större roll på mindre orter och en fördel med mindre polisområden tycks vara att det är lättare att få kontakt med och ta hjälp av kollegor. På frågan om just lokalkännedom kan vara en förklaring till att brottsoffersamordnarna ibland kommer fram till olika slutsatser i ett ärende svarar någon att det troligtvis är så. Oavsett vilket verktyg för riskbedömning som används så är erfarenhet och förtroghetskunskap viktiga för den sammanfattade bedömning som alltid ska göras eftersom dagens riskbedömningsverktyg inte enbart är checklistor.

Sammantaget kan magkänslan beskrivas som:

- ◆ En kombination av teoretisk, empirisk och praktisk kunskap som är viktig för att kunna göra situationsspecifika bedömningar och avväganden.

Det som beskrivs som en känsla bygger alltså i stort på erfarenhet kombinerat med faktakunskaper och uppgifter som finns tillgängliga i register. Behovet av att följa en mall med väldefinierade faktorer torde således vara särskilt stort för bedömare med begränsad förtroghetskunskap, exempelvis nyanställda.

Resultatet visar framförallt att:

- ◆ Flertalet riskfaktorer som vanligen förekommer i andra verktyg ingår inte i bedömningarna med Skånemodellen.
- ◆ Det finns svårigheter att bedöma vissa faktorer.
- ◆ Det finns risker med modellens öppna struktur, vilket ställer höga krav på bedömarnas kompetens att genomföra självständiga bedömningar. Samtidigt lämnas stort utrymme för användandet av förtroghetskunskap, på gott och ont.¹⁰

¹⁰ Personliga förutfattade meningar var en faktor som bidrog till det dåliga prediktionsvärdet för den första generationen av riskbedömningsmetoder, se ovan.

5. Interbedömarreliabilitet

En viktig förutsättning för att ett bedömningsverktyg ska fungera tillfredsställande och hålla en hög kvalitet är att bedömningarna, oavsett vem som genomför dem, mynnar ut i samma resultat. Detta innebär att ärendet baseras på samma information, att det bedöms som samma risknivå samt att samma åtgärder rekommenderas.

I detta avsnitt beskrivs i vilken utsträckning olika brottsoffersamordnare bedömer samma fall lika med hjälp av Skånemodellen, vi mäter detta som procentuell överensstämmelse och interbedömarreliabilitet.

Varför jämföra bedömningar?

- ◆ Alla ärenden som inkommer till polisen ska bedömas likvärdigt på så sätt att en riskbedömning inte ska variera beroende på vem det är som gör bedömningen. Om liknande fall bedöms olika kan det betyda att även riskhanteringen kommer att variera, då riskbedömning och riskhantering går hand i hand.
- ◆ En låg grad av interbedömarreliabilitet betyder att en del bedömningar inte bygger på empiriskt belagda riskfaktorer, eller att det saknas faktorer i bedömningarna som borde ha inkluderats. Det kan i sin tur påverka slutsatsen i bedömningen och därmed träffsäkerheten och åtgärdsrekommendationerna.
- ◆ Om det inte är tydligt vad bedömningarna bygger på och vad som gör att risken bedöms på ett visst sätt, är det svårt att utveckla arbetet med riskbedömningar.

Vad betyder graden av samstämmighet?

En *hög grad av samstämmighet mellan bedömningarna* betyder att bedömarna har valt att inkludera samma information/riskfaktorer (t. ex. misstänkt gärningspersons tidigare kriminalitet) i sina bedömningar och att de värderat informationen på liknande sätt (t. ex. misstänkt gärningsperson har tidigare begått våldsbrott). Ett sådant resultat kan betyda att bedömarna är samkörda och därför väljer ut samma faktorer och/eller att bedömarna väljer ut de faktorer som är vetenskapligt belagda risk- och skyddsfaktorer. En hög grad av samstämmighet (reliabilitet) kan, men behöver inte betyda att bedömningarna är träffsäkra (valida).

En *låg grad av samstämmighet mellan bedömningarna* betyder att bedömarna antingen inte har valt att inkludera samma information i sina bedömningar och/eller att bedömarna har värderat informationen på olika sätt. Låg grad av interbe-

dömarreliabilitet kan bero på att bedömare har olika tillvägagångssätt för att välja ut relevant information till bedömningarna (t. ex. följer mallen med frågor eller listorna med riskfaktorer, följer sin erfarenhet av liknande fall, följer sin magkänsla eller en blandning av olika strategier) eller har olika syn på eller kunskap om vad som är relevant information att inkludera i en bedömning. Även om interbedömarreliabiliteten är låg kan träffsäkerheten vara hög för vissa av bedömningarna, men den kan även vara låg för samtliga bedömningar.

Tillvägagångssätt

17 olika ärenden där en riskanalys genomförts blev föremål för bedömning. Ärendena togs fram av länsansvarig brottsoffersamordnare. De tio deltagarna tilldelades fallen och genomförde bedömningarna under en begränsad period. Till varje bedömning hör en ursprunglig bedömning som utfördes i samband med att anmälan inkom. De nya bedömningarna jämfördes dels med varandra, dels med den ursprungliga bedömningen. Enligt den ursprungliga bedömningen innehåller urvalet fyra fall som bedömts som risknivå 1, sju fall som risknivå 2, fyra som risknivå 3 och två som risknivå 4. Samtliga fall rör våld eller hot och våld och omfattar ärenden där misstänkt är känd i nio av fallen, obekant i tre fall och okänd eller ej omnämnd i fem av fallen. Tio brottsoffersamordnare verksamma inom polismyndigheten i Skåne deltog i studien. För varje bedömning slumpades nya par ihop och parets bedömningar jämfördes sedan med varandra. Varje bedömare gjorde mellan en och fem bedömningar vilket gav 17 parvisa bedömningar (34 totalt). Totalt, tillsammans med ursprungsbedömningen fanns 51 bedömningar. När det i resultatet refereras till Bedömare 1 och 2 är det alltså inte samma person som avses varje gång.

Olika aspekter i bedömningarna jämfördes, dels slutsatsen i bedömningarna (risknivå och rekommenderade åtgärder), dels innehållet (tillgång till vapen, den misstänkte gärningspersonens tidigare kriminalitet, om brottsoffret tidigare hade varit utsatt för brott av den misstänkte gärningspersonen).

Risknivån varierar mellan 1 och 4. Rekommenderade åtgärder kodades som hög respektive låg rekommenderad åtgärdsnivå. Hög åtgärdsnivå betyder skyddat boende, besöksförbud, larmpaket eller att bli vidarebefordrad till personsäkerhetsgruppen. Låg åtgärdsnivå innebär sedvanlig brottsofferinformation, säkerhets/skyddssamtal, förmedlad kontakt med brottsoffersamordnare, socialtjänst eller kvinnojour. Alternativ för Vapen var ”nej/nämns ej” och ”ja, förekommer någon form av vapen” (inkluderar skjutvapen och stickvapen eller annat). För Tidigare brottsbelastning var möjliga alternativ ”nej/nämns ej”, ”ja, förekommer 1–4 gånger” och ”ja, förekommer fler än fem gånger” (i misstankeregistret eller brottsregistret). För Tidigare våld mot brottsoffret av misstänkt gärningsperson fanns alternativen ”nej/nämns ej” (inget sådant fall finns i materialet), endast våld, endast hot eller hot och våld.

Hur samstämmiga är bedömningar med Skånemodellen?

I tabell 2 nedan redovisas den procentuella överensstämmelsen, det vill säga i hur många fall som de olika bedömarna gjorde samma bedömning av samtliga faktorer, samt tau- koefficienten (en rang-korrelationsmetod) för de studerade faktorerna risknivå och åtgärdsnivå. Resultatet ska tolkas så att ju högre positiv koefficient (mellan 0 och 1), desto högre grad av interbedömarreliabilitet.

Graden av interbedömarreliabilitet för risknivå bedöms som mycket god. Bedömare 1 och 2 var helt överens i 10 av de 17 fallen. I de övriga 7 fallen skilde sig den bedömda risknivån en nivå. Både Bedömare 1 och 2 visar mycket god överensstämmelse med ursprungsbedömningen (Bedömare 3).

Brottsoffersamordnarna var i stor utsträckning överens om slutsatserna i bedömningarna, det vill säga risknivån och rekommenderade åtgärder. Detta kan möjligen förklaras med att bedömarna i den löpande verksamheten ibland träffas och bedömer samma ärenden för att sedan diskutera likheter och skillnader i sina bedömningar. Detta görs för att öka interbedömarreliabiliteten.

Vad gäller åtgärdsnivån fanns det en viss skillnad mellan de nya bedömningarna och ursprungsbedömningarna. Det visade sig att de bedömare som gjort ursprungsbedömningen oftare rekommenderade fler och mer ingripande åtgärder. Vi har inte hittat någon studie som analyserat interbedömarreliabilitet i riskbedömningar utförda av poliser, och vi har därför inte något jämförelsematerial. Däremot finns det en del studier gällande interbedömarreliabilitet i riskbedömningar utförda av kliniker eller forskare. En sådan studie visar att bedömare påverkas på olika sätt av mötet med patienten. Detta kan resultera i att risken bedöms både som högre och som lägre (De Vogel och De Ruiter, 2004). Den lägre samstämmigheten gällande rekommenderade åtgärder, skulle alltså kunna förklaras av att den brottsoffersamordnare som gjort ursprungsbedömningen troligen har haft personlig kontakt med brottsoffret och påverkats av detta, till skillnad från brottsoffersamordnarna i studien som bedömde samma ärende på nytt. Det skulle också kunna bero på att ursprungsbedömaren konsekvent har rekommenderat fler och mer ingripande åtgärder men troligtvis har det att göra med mötet med brottsoffret. En slutsats är att personlig kontakt med brottsoffret leder till mer genomgripande åtgärdsförslag. Ur ett brottsofferperspektiv är det alltså viktigt att brottsoffret har kontakt med den person som också genomför bedömningen och rekommenderar åtgärder.

Tabell 2. Grad av interbedömarreliabilitet mätt med Kendalls tau (procentuell överensstämmelse, n= antal fall med perfekt överensstämmelse). N=17

	Bedömare 1	Bedömare 2	Bedömare 3
Riskenivå			
Bedömare 1	1	.701** (58.8, n=10)	.866** (82.4, n=14)
Bedömare 2		1	.853** (76.5, n=13)
Åtgärdsnivå			
Bedömare 1	1	.722** (88.2, n=15)	.514* (76.5, n=13)
Bedömare 2		1	.509* (76.5, n=13)
Vapen			
Bedömare 1	1	.604* (82.4, n=14)	.171 (64.7, n=11)
Bedömare 2		1	.251 (70.6, n=12)
Tidigare kriminalitet			
Bedömare 1	1	.291 (64.7, n=11)	.583* (64.7, n=11)
Bedömare 2		1	.200 (47.1, n=8)
Tidigare utsatthet			
Bedömare 1	1	.570* (76.5, n=13)	.503* (70.6, n=12)
Bedömare 2		1	.758** (82.4, n=14)

**Korrelationen är signifikant på enprocentsnivån.

*Korrelationen är signifikant på femprocentsnivån.

I jämförelse med slutsatsen av bedömningarna var brottsoffersamordnarna mindre samstämmiga gällande innehållet i bedömningarna (tillgång till vapen, den misstänkte gärningspersonens tidigare kriminalitet, om brottsoffret tidigare hade varit utsatt för brott av den misstänkte gärningspersonen). Det varierade hur mycket bedömningarna skilde sig åt innehållsmässigt.

- ◆ Information om den misstänkte gärningspersonen har tillgång till vapen tycks skilja sig beroende på om bedömarna söker information om detta. Några av bedömarna väljer att inkludera denna riskfaktor, medan andra inte gör det.
- ◆ Samstämmigheten avseende den misstänkte gärningspersonens tidigare kriminalitet är överlag låg. Resultatet tolkas som att mängden av information som är underlag för bedömningen skiljer sig åt mellan olika bedömare. Vissa bedömare ger mer omfattande beskrivningar och anger antal tidigare förekomster i polisens register, medan andra rensar i informationen eller ger en mer övergripande beskrivning.
- ◆ Överensstämmelsen varierar mellan relativt låg och mycket hög avseende om brottsoffret tidigare hade varit utsatt för brott av den misstänkte gärningspersonen. En del bedömare har tagit upp både tidigare utsatthet av hot och våld och en del har bara tagit upp våld. En tolkning är att vissa enbart beskriver det allvarligaste brottet, det vill säga våld, när flera brott har föregått anmälan.

En rimlig förklaring till oenigheten om vilken information som ingår är den öppna strukturen och det utrymme som ges åt att använda sin förtroenhetskunskap, det vill säga kunskap som förmedlas i det dagliga arbetet inom en profession.

6. Risknivåer och riskfaktorer

En bedömning med Skånemodellen mynnar ut i en gradering av risken för upprepat våld enligt en femgradig skala. Av särskilt intresse i det här kapitlet är hur fördelningen av risknivåer ser ut i materialet och om det finns en koppling mellan vissa riskfaktorer och den sammanlagda bedömningen av risk, det vill säga signalerar några riskfaktorer en högre risk?

Fördelning av risknivåer

Flest fall har bedömts som risknivå 2 eller 3, det vill säga *något förhöjd hotbild* eller *förhöjd hotbild*. Materialet innehåller inget fall i vilket det bedömts föreligga en kraftigt förhöjd hotbild (5), se tabell 3.

Tabell 3. Fördelning av risknivåer. n=150¹¹

Riskenivå	Antal	Andel i %
1: Ingen förhöjd hotbild	20	13.3
2: Något förhöjd hotbild	66	44.0
3: Förhöjd hotbild	50	33.3
4: Påtagligt förhöjd hotbild	14	9.3

Få fall har bedömts som hög risk om vi med hög risk menar nivå 4. Att inte hela riskskalan används förefaller något märkligt med tanke på att materialet endast innehåller de fall där någon initialt bedömt att det föreligger en hotbild och risken antagits vara hög.

Från intervjuerna framkommer att bedömarna inte upplever att det finns några svårigheter i att göra en sammanlagd bedömning som mynnar ut i en risknivå och att de olika nivåerna är tydligt beskrivna. Däremot påtalar flera av dem vi pratat med att risknivån är oviktig och att det endast är åtgärderna som betyder något. Risknivån kan alltså skilja sig åt i liknande fall men skyddsåtgärderna är enligt uppgift desamma. En annan menar vidare att det inte finns någon specifik koppling mellan risknivå och skyddsåtgärd. En intervjuperson uttrycker det såhär: *”Det [risknivån, författarnas kommentar] är fullkomligt oväsentligt, huvudsaken är att jag gör de åtgärder som behövs”* och en annan såhär *”Jag tar faktiskt inte så jätteallvarligt på siffrorna utan jag fokuserar på åtgärderna”*. *”Det finns inga givna fall där det automatiskt blir en viss risknivå utan beror på hela situationen.”* Vissa uppger att risknivåerna är tydligt avgränsade medan en annan menar att de *”går in i varandra”* men *”En 1:a är ju inte så kul att sätta om man sen ser att den här mannen blev skjuten i foten”*. Det

11 Risknivå saknas för sex bedömningar.

har inte så stor betydelse om man sätter risknivå 2 eller risknivå 3 och nivån avgör inte heller vilka ärenden som de exempelvis beslutar om att lämna vidare till person-säkerhetsgruppen.

Kopplingen mellan riskfaktorer och risknivå

Frågan om några faktorer oftare signalerar hög risk ställdes till användare av modellen. De flesta svarar att tidigare belastning och om den misstänkte tidigare blivit dömd för våldsbrott signalerar högre risk. Även vapen och upptrappning nämns som viktiga riskfaktorer. Att den misstänkte gärningspersonen har kopplingar till kriminella nätverk signalerar även det ofta en högre risk och dessa ärenden uppges samtidigt vara de som är svårast att bedöma.

Om en bedömning utgår ifrån ett bedömningsverktyg bör det finnas en koppling mellan antalet och typ av de ingående riskfaktorerna och den bedömda risknivån. På grund av det stora interna bortfallet är antalet faktorer som går att använda för att undersöka kopplingen mellan riskfaktor och risknivå begränsade. Följande faktorer inkluderades för att studera kopplingen mellan riskfaktorer och risknivå: tidigare belastning (ja/nej), tidigare brott mot målsägande (ja/nej), koppling till organiserad brottslighet/gäng (ja/nej), tillgång till vapen (ja/nej), kapacitet att genomföra hotet (ja/nej), brottsoffrets rädsla (nej, ja viss eller påtaglig). Samtliga variabler har kodats så att 1 betyder att faktorn föreligger och 0 betyder att faktorn inte föreligger eller att faktorn inte nämns i bedömningen (bortfall). I de fall där information saknas har det alltså kodats som ett nej¹². Maximalt antal riskfaktorer är sex. Hur sambandet mellan antalet riskfaktorer och den bedömda risken ser ut är ett sätt att bedöma modellens validitet. Om antalet faktorer som föreligger ökar med högre bedömd risk skulle det tala för att bedömningen hög risk bygger på närvaron av flera faktorer som empiriskt visat sig ha ett samband med risken för upprepat våld och att de faktorer som ingår i verktyget också är relevanta för bedömningen av risk.

Tabell 4. Fördelning av riskfaktorer efter risknivå i antal. n=150¹³

Antal riskfaktorer	Risknivå				Totalt
	1	2	3	4	
0	6	4	1	0	11
1	3	5	4	0	12
2	8	21	5	0	34
3	2	24	13	3	42
4	1	9	19	4	33
5	0	2	8	6	16
6	0	1	0	1	2
Totalt	20	66	50	14	150
Medelvärde	1.45	2.59	3.38	4.36	

12 Detta betyder att en faktor som inte nämns i en bedömning trots detta kan föreligga men utan att bedömaren har kännedom om denna. Detta kan påverka resultatet.

13 Risknivå saknas för sex bedömningar.

I tabell 4 framträder ett mönster som visar att antalet riskfaktorer som inkluderats i bedömningen med Skånemodellen ökar med den bedömda risken. Att mellan två och fyra riskfaktorer föreligger är vanligast och nivå 2 och 3 har flest riskfaktorer. Medeltalet för risknivå "1" är 1.45 riskfaktorer, för risknivå "2" 2.59 riskfaktorer, för risknivå "3" 3.38 riskfaktorer och för risknivå "4" föreligger i genomsnitt 4.36 riskfaktorer. Skillnaden i medeltal mellan grupperna är statistiskt signifikant (ANOVA $df=3$, $F=21.346$, $p\text{-värde}<.001$) och fler riskfaktorer leder till en högre bedömd risk (Pearson $r = 0.514$, $p\text{-värde}<.001$). Samtliga av de studerade faktorerna är signifikant kopplade till risknivån. På grund av att antalet bedömningar är litet är det svårt att uppskatta hur mycket antalet riskfaktorer betyder för den samlade bedömningen jämfört med vilka riskfaktorer det rör sig om (variansbidragets storlek).

7. Riskhantering

En väsentlig del i brottsofferarbetet är att utifrån risken bedöma behovet av skyddsåtgärder samt att implementera åtgärderna, enskilt och i samarbete med andra aktörer. Åtgärderna kan delas upp i sedvanligt brottsofferstöd och skyddsåtgärder. Sedvanligt brottsofferstöd innefattar allt från brottsofferinformation, muntlig eller personlig kontakt med brottsoffersamordnare eller utredare, förmedling av kontakt till brottsofferjour, socialtjänst eller kvinnojour. De åtgärder som räknas som skyddsåtgärder är; besöksförbud, larpaket, skyddat boende och skydds/säkerhetssamtal. En begränsning i materialet är att vi enbart har kunnat studera vilka åtgärder som rekommenderats och till viss del initierats (exempelvis genom att brottsoffersamordnaren hjälpt målsägande med ansökan om besöks- eller kontaktförbud) i riskbedömningarna och inte vilka åtgärder som faktiskt implementerades.

Skillnaden mellan rekommenderade och genomförda åtgärder är troligtvis störst när det gäller kontaktförbud då detta inte beslutas av brottsoffersamordnarna, och minst när det gäller skydds/säkerhetssamtal eftersom detta ofta genomförs av brottsoffersamordnaren som alltså även är den som föreslagit åtgärden. I tabell 5 används termen besöksförbud eftersom materialet är insamlat innan beteckningen ersattes av kontaktförbud den 1 oktober 2011.

De största skillnaderna mellan besöksförbud och kontaktförbud är att kontaktförbud innefattar kontakt som sker via mobiltelefon och sociala medier. Den som överträder kontaktförbudet ska även kunna övervakas med elektronisk fotboja. En uppföljning bör göras för att jämföra förekomsten av besöksförbud med förekomsten av kontaktförbud utfärdade efter den 1 oktober 2011 samt för att jämföra den brottsförebyggande effekten av det nya kontaktförbudet.

Tabell 5. Totalt antal rekommenderade skyddsåtgärder.

Skyddsåtgärder	Antal	Andel i %
Besöksförbud	36	23.1
Larpaket	30	19.2
Skyddat boende	11	7.1
Skydds/säkerhetssamtal	76	48.7
Totalt	153	

Tabell 5 redovisar endast åtgärder som inte tillhör det sedvanliga brottsofferstöd som erbjuds i princip samtliga. Överlag har ett stort antal skyddsåtgärder rekommenderats av bedömarna. Exempelvis rekommenderades en femtedel av målsägande i den aktuella studien larpaket och nära hälften skydds/säkerhetssamtal.

En dryg tredjedel rekommenderades en av åtgärderna, ungefär en fjärdedel rekommenderades två åtgärder medan få rekommenderades tre eller fler åtgärder.

I ett femtontal fall avböjer brottsoffret vidare stöd och åtgärder av olika anledningar, alternativt går brottsoffret ej att nå. I riskbedömningarna framgår skäl som att brottsoffret är mycket rädd, och/eller har ett starkt socialt nätverk och därför inte behöver polisiärt stöd eller att brottsoffret själv har ordnat annat boende. Tabell 6 redovisar rekommenderade skyddsåtgärder fördelade efter bedömd risknivå.

Tabell 6. Förekomst av skyddsåtgärder i procent (antal), ärenden fördelade efter risknivå.

Skyddsåtgärder	1 (n=20)	2 (n=66)	3 (n=50)	4 (n=14)	4:justerad (n=14)
Besöksförbud	10.0 (2)	21.2	32.0	7.1 (1)	42.9
Larpaket	0	4.5	40.0	28.6	64.3
Skyddat boende	0	1.5 (1)	12.2	7.1 (1)	42.9
Skydds/säkerhetssamtal	5.3	40.9	70.0	57.1	78.6

Andelen ärenden där skyddsåtgärder rekommenderats ökar med den bedömda risken avseende risknivåerna 1, 2 och 3. Skyddsåtgärder har däremot rekommenderats i en mindre andel ärenden som har bedömts med risknivå 4, i jämförelse med risknivå 3 och gällande besöksförbud även i jämförelse med risknivå 1 och 2. En trolig förklaring till detta är att två av de fall som bedömts som risknivå 4 har lämnats över till personsäkerhetsgruppen. Detta innebär i en majoritet av fallen att inga skyddsåtgärder vidtagits eller rekommenderats av brottsoffsamordnarna och därmed saknas det en beskrivning om rekommenderade skyddsåtgärder i riskbedömningen. Detta förklarar den låga andelen som mottagit skyddsåtgärder i kategori 4 i relation till övriga risknivågrupper. Den justerade kolumnen (längst till höger i tabellen) visar det maximala antalet som kan ha mottagit den aktuella åtgärden i ett senare skede, det vill säga initierat av personsäkerhetsgruppen¹⁴. Efter justering av gruppen risknivå 4 framträder ett tydligare mönster. Andelen ärenden där skyddsåtgärd rekommenderas ökar med den bedömda risken. Det sammanlagda antalet som bedömts med risknivå 4 är litet, vilket måste beaktas vid tolkningen av resultatet.

Vilken risk bedöms och hur ser brottsoffsamordnarna på kopplingen mellan risknivå och skyddsåtgärd?

Skånemodellen har ingen uppdelning av om risken gäller hot eller våld, om risken är akut eller om det finns risk för dödligt våld. Därmed framgår det inte tydligt

¹⁴ Ett av de fem fall som lämnats till personsäkerhetsgruppen innehöll information om att skydds/säkerhetssamtal hållits, därför innehåller den justerade kolumnen en uppräknad med fyra fall. Resterande åtgärder har räknats upp med fem fall, eftersom det var okänt om dessa åtgärder rekommenderats i de fem fallen. Den justerade kolumnen redovisar således så som det sett ut om alla fem fall som lämnats till personsäkerhetsgruppen rekommenderats samtliga åtgärder.

vilken risk som egentligen bedöms. När vi frågade brottsoffersamordnarna i Skåne om detta, svarade de flesta att det är den akuta risken/kortsiktiga risken som bedöms. Det angivna tidsperspektivet gällande den bedömda risken varierade dock från en eller ett par månader ner till någon vecka eller några dagar. En rad omständigheter gör enligt samordnarna att vissa fall och situationer är svårare att bedöma än andra, exempelvis när informationen om den misstänkte är begränsad eller om brottsoffret själv tidigare förekommit som gärningsperson.

En av de frågor som var av särskilt intresse för Rikspolisstyrelsen att få svar på i utvärderingen av Skånemodellen var hur kopplingen såg ut mellan den bedömda risknivån och de skyddsåtgärder som sedan föreslogs. Flera av brottsoffersamordnarna som vi intervjuat menar att det inte finns någon direkt koppling mellan risknivå och skyddsåtgärder. *”Man kan sätta in åtgärder även på en etta”* och *”en fyra behöver inte vara lik en annan fyra”*. Det finns alltså stor variation mellan ärenden och brottsoffersamordnarna uttrycker att siffran (risknivån) har begränsad betydelse för bedömningen av risken. Det viktiga är vilka åtgärder som rekommenderas och initieras och inte vilken risk som bedöms föreligga. Skyddsåtgärden finns därför i åtanke under hela riskbedömningsprocessen. *”Jag tar faktiskt inte så jätteallvarligt på siffrorna utan jag fokuserar på åtgärderna”*. Gemensamt för brottsoffersamordnarnas berättelser är även att de åtgärder som rekommenderas är beroende av vem brottsoffret är, exempelvis hur rädd han/hon är, vilken hjälp som önskas, vilka behov som finns och vilka åtgärder som han/hon kan vidta på egen hand. Vidare påtalar flera brottsoffersamordnare att brottsoffren har ett stort ansvar när det kommer till skyddsåtgärder och hur dessa ska hanteras. En av brottsoffersamordnarna säger att han/hon *”kan kanske inte ge sig ut på stan hur som helst”*. Om brottsoffret är en ung person (under 18 år) eller missbrukare kan det vara svårare att få ett larmpaket. Anledningen till detta är enligt en av brottsoffersamordnarna att det är viktigt att de som får larm kan hantera dessa på rätt sätt.

- ◆ Brottssoffersamordnarna i Skåne uttrycker att risknivån, siffran, har begränsad betydelse för riskbedömningen och det viktiga tycks vara vilka åtgärder som rekommenderas och genomförs.
- ◆ Samtidigt visar studien av bedömaröverensstämmelse att samordnarna är överens just angående risknivån.

8. Upprepad utsatthet

Det är väl känt att brottsligheten är ojämnt fördelad både geografiskt och i befolkningen och att en liten andel brottsoffer utsätts för en stor andel av vissa brott. Denna upptäckt har kallats "the most important criminological insight during this decade" (Skogan, 1996). Således kan vi genom att förhindra att en liten grupp blir upprepat utsatta minska det totala antalet brott väsentligt (Farrell och Pease, 1993). Det finns alltså stora vinster i att identifiera ärenden där risken för upprepat utsatthet är som störst och att sätta in rätt åtgärder för att förhindra att nya brott begås. Här kan polisens arbete med riskbedömning och riskhantering spela en viktig roll.

Upprepad utsatthet för brott som resultatmått

Utifrån kunskapen om att det finns stora vinster i att identifiera ärenden där risken för upprepat utsatthet är som störst, och att utifrån detta vidta åtgärder för att förhindra att nya brott begås, är det viktigt att ett verktyg för riskbedömning visar god förmåga att klassificera ärenden korrekt utifrån risken för upprepat utsatthet. Att använda upprepat utsatthet som ett effektmått är dock inte helt oproblemiskt utan förknippat med metodologiska och vetenskapliga problem.

Det finns främst två sätt att analysera upprepat utsatthet på: (1) andelen brottsoffer som blivit föremål för riskanalys och som blir upprepat utsatta och (2) andelen brott som upprepat utsatta brottsoffer blir utsatta för. Andelen upprepat utsatta används alltså för att mäta den brottsförebyggande effekten av arbetet med riskanalyser.

Det finns ett uppenbart motsatsförhållande mellan prediktion (att identifiera högriskfall och upprepat utsatthet genom riskbedömning) och prevention (riskhantering). Skyddsåtgärder förväntas påverka utsattheten och därmed även resultatmålet. Får man resultatet att en låg andel är upprepat utsatta kan detta förklaras på två sätt: (1) att de på basis av en korrekt riskbedömning insatta skyddsåtgärderna har förhindrat upprepat utsatthet; alternativt (2), riskbedömningen har genererat en hög andel falska positiva som i onödan utsatts för kostsamma och meningslösa skyddsåtgärder.

Sannolikheten för upprepat utsatthet påverkas av omständigheter som rör offret och gärningspersonen och (förhoppningsvis) av de skyddsåtgärder som satts in. Detta gör det svårt att veta om resultatet är en effekt av riskanalysen eller något annat. Andelen återfall ger endast en indikation på om riskanalysen fungerar och ett mått som detta är alltså synnerligen osäkert som indikator på effekten av paketet riskbedömning/riskhantering. Ytterligare ett problem, i synnerhet när det rör relationsbrotten, är att en stor del återfall sannolikt inte anmäls och där förblir effekten okänd.

Resultat

Det brottsoffer som anmält ytterligare minst ett brott utöver den ursprungliga anmälan inom uppföljningstiden definieras i föreliggande studie som upprepat utsatt. För att räknas som upprepat utsatt måste det enligt vår definition inte gälla samma typ av brott som den ursprungliga anmälan avser (hot och våld kan t.ex. kombineras) men samma gärningsperson avses.

Resultaten presenteras för det totala materialet (N=156) men även separat för relationsärenden (45.5 %, N=71) och övriga brott med inslag av hot och våld (52.6 %, N=82). Upprepat utsatthet delas in i generell brottslighet (inklusive våld) och endast våld. I tre ärenden saknas uppgift om upprepat utsatthet.

Totalt

Total andel upprepat utsatta är 38 %, totalt utsattes 59 brottsoffer för något upprepat brott under uppföljningsperioden. 17 % utsattes för våld och 21 % för annat brott (hot, överträdelse av besöksförbud, övergrepp i rättssak). I tabell 7 nedan redovisas andelen som blivit utsatta för våld/annat brott uppdelat efter risknivå. Totalt finns i materialet 371 brott varav 226 stycken är upprepade brott. De som blivit upprepat utsatta för något brott motsvarar tre fjärdedelar av det totala antalet brott i materialet.

Resultatet visar att störst andel av dem som blivit upprepat utsatta för *våld* tillhör risknivå 3 (61.5 %). En majoritet av dem som blivit upprepat utsatta för *annat brott* återfinns i risknivå 2 eller 3 med 47 % vardera. Anmärkningsvärt är att det i risknivå 3 är fler som blivit upprepat utsatta än som inte blivit upprepat utsatta (30 av 49).

Tabell 7. Andelen som blivit upprepat utsatta för våld/annat brott uppdelat efter risknivå i procent (antal). n=145¹⁵

Riskenivå	Nej	Ja, våld	Ja, annat	Andel upprepat utsatta/riskenivå
1 (n=17)	15.7 (14)	7.7 (2)	3.3 (1)	17.6 (3)
2 (n=65)	51.7 (46)	19.2 (5)	46.7 (14)	29.2 (19)
3 (n=49)	21.3 (19)	61.5 (16)	46.7 (14)	61.2 (30)
4 (n=14)	11.2 (10)	11.5 (3)	3.3 (1)	28.6 (4)
Totalt	100	100	100	

Om vi delar in materialet i låg till något förhöjd risk (1-2) respektive förhöjd till påtagligt förhöjd risk (3-4) är andelen som blir upprepat utsatta 61 % i högriskgruppen och 39 % i lågriskgruppen.

Att andelen upprepat utsatta är större i högriskgruppen än i lågriskgruppen kan tolkas som att polisen korrekt bedömt ärenden som hög risk eftersom flertalet av dem som bedöms som hög risk också blir upprepat utsatta. Slutsatsen är i sådant

15 Totalt saknades antingen uppgift om risknivå (6) eller upprepat utsatthet (5) i elva fall. Antal upprepat utsatta är 56.

fall att modellen fungerar för att bedöma risk och predicera utsatthet. Resultatet kan också tolkas som att för få åtgärder satts in eller att de åtgärder som satts in inte fungerat och att man därmed misslyckats med att förhindra upprepad utsatthet för brott. Slutsatsen är i så fall att riskhanteringen inte har fungerat i de fall som bedömts som mest allvarliga, även om man lyckades med att identifiera dem som högriskfall. Av de ärenden som bedömdes som nivå 1 eller 2, inträffade ytterligare brott i nästan var fjärde fall. I en majoritet av ärendena var graden av skyddsåtgärder låg, det vill säga omfattade sedanligt brottsofferstöd. Detta skydd visade sig alltså vara otillräckligt i en betydande del av fallen och baserat på återfallsfrekvensen borde de bedömts ha en förhöjd hotbildsnivå.

Relationsärenden

Tittar vi enbart på relationsärenden (partnervåld, inkluderat psykiskt och fysiskt våld och hot om våld) visar det sig att i drygt hälften av fallen (52 %) inkommer minst en ny anmälan om brott inom uppföljningsperioden. Tittar vi på hur de fördelar sig över risknivåer framkommer att det i 59 % av ärendena bedömts föreligga en förhöjd risk (risknivå 3), i 35 % av fallen en något förhöjd risk (risknivå 2) och endast i två av fallen en påtagligt förhöjd risk (risknivå 4). Att andelen upprepat utsatta bland risknivå 4 är så låg sett i relation till övriga nivåer kan ses som ett tecken på att åtgärderna fungerat och därmed förhindrat upprepad utsatthet. Fortfarande är dock andelen upprepat utsatta bland dem som anmält relationsvåld stor och en majoritet av dem har blivit bedömda som risknivå 2 eller 3. Av relationsärendena blir en fjärdedel (25 %) utsatta för upprepat våld och 28 % utsatta för annat brott.

Som jämförelse kan nämnas resultatet från en tidigare studie där 21 % av misstänkta manliga gärningspersoner som varit föremål för en SARA-bedömning återföll i partnervåld inom elva månader från bedömningens genomförande (Belfrage, 2008c). I en liknande studie (Belfrage m.fl., 2012b) var de misstänkta gärningsmännens andel återfall i partnervåld lika stor, men uppföljningstiden var något längre, 18 månader. I en studie med ännu längre uppföljningstid än så, 48 månader, uppgick återfallen i partnervåld efter bedömning med SARA:SV till 42 % (Belfrage och Strand, 2012). Precis som i föregående studier bestod populationen av misstänkta gärningsmän. Nivån av återfall i dessa tre studier kan jämföras med återfallsnivån bland kvinnor som arresterats för partnervåld och som riskbedömts med SARA:SV eller SARA, som var fem procent (Storey och Strand, 2012). Uppföljningstiden var i denna studie 18-20 månader.

Viktiga slutsatser är att:

- ◆ Hälfsten av alla brott i nära relation som anmäls och blir föremål för strukturerad riskbedömning vid Polismyndigheten i Skåne resulterar i upprepad utsatthet för våld, hot eller annat övergrepp inom en period om cirka 1½ – 2 år.
- ◆ Det finns anledning att tro att andelen upprepat utsatta bland dem som utsatts för brott i nära relation är högre än den som framkommer, eftersom mörkertalet inom denna kategori vanligtvis är stort. De allvarligaste incidenterna bör sannolikt finnas med eftersom mörkertalet är lägre ju grövre brottet är (Williams och Houghton, 2004).

9. Skånemodellens träffsäkerhet

Modellens träffsäkerhet handlar om hur väl bedömarna med hjälp av verktyget kan förutse i vilka ärenden upprepad utsatthet kommer att ske, hur stor hjälp har man av verktyget? För att bedöma detta har vi studerat:

Andel ärenden som bedömts som hög risk och där upprepad utsatthet också förekommit – och det omvända, den andel ärenden där låg risk bedömts föreligga men där upprepad utsatthet ändå förekommit. Detta ger kunskap om verktygets sensitivitet och specificitet, vilka riskfaktorer som är kopplade till upprepad utsatthet, och förhållandet mellan risknivå, skyddsåtgärder och upprepad utsatthet.

Sensitivitet och specificitet

De ärenden som blir föremål för riskanalys kan sägas tillhöra en av fyra möjliga grupper (Sundell, Egelund, André Ljöfholm och Kaunitz, 2007, s. 26) enligt tabell 8 nedan. Andelen ärenden som klassificeras som sant positiva eller negativa utgör ett mått på ett verktygs sensitivitet och specificitet. Sensitivitet mäter andelen brottsoffer som upprepat drabbats och där risken bedömdes som hög. Specificitet är ett mått på andelen som inte drabbas av upprepad utsatthet och där det inte heller bedömdes föreligga en förhöjd risk. Ett framgångsrikt riskbedömningsverktyg bör ha både hög grad av sensitivitet och hög grad av specificitet (Roehl, O'Sullivan, Webster och Campbell, manuskript).

En hög andel återfall bland de ärenden som bedömts ha en hög risk kan visa att verktyget fungerar för att identifiera högriskfall men kan samtidigt visa på att åtgärderna inte fungerat. Samma gäller de fall som bedömts ha en förhöjd hotbild men där andelen som blir upprepat utsatta är liten. Frågan är om ärendena är felbedömda eller om åtgärderna fungerat och därmed förhindrat upprepad utsatthet. Dessa svårigheter med att tolka resultatet föreligger i alla studier av riskbedömningsverktyg och beror till viss del på att vi inte känner till den ”verkliga” andelen upprepat utsatta dels på grund av mörkertalet, dels beroende på att det inte finns någon kontrollgrupp att jämföra mot. Ett alternativ är att studera samtliga ärenden som blir initialt bedömda och jämföra andelen upprepat utsatta i den gruppen med andelen upprepat utsatta i den grupp av ärenden som blir föremål för riskbedömning och riskhantering.

Tabell 8. Beskrivning av möjliga grupper.

Möjliga grupper	Beskrivning	Tolkning
Sant positiva	De ärenden som bedöms ha en hög hotbild och där upprepad utsatthet faktiskt sker.	Är hotbilden korrekt bedömd eller är åtgärderna fel, det vill säga upprepad utsatthet förhindrades ej.
Sant negativa	De ärenden som bedöms ha en låg alternativt ingen hotbild och där upprepad utsatthet heller inte sker.	Borde ej blivit föremål för riskanalys, resursslöseri?
Falskt positiva	De ärenden som bedöms ha en hög hotbild men där upprepad utsatthet inte sker.	Är hotbilden felbedömd eller har åtgärderna lyckats?
Falskt negativa	De ärenden där hotbilden bedöms som låg men där upprepad utsatthet ändå sker.	Är hotbilden felbedömd?

Samtliga brott

I tabell 9 är fallen indelade i låg risk (1-2) och hög risk (3-4) samt klassificerade efter hur väl bedömarna lyckats predicera fallen efter sannolikheten för upprepad utsatthet.

Tabell 9. Resultat. Total brottslighet, antal. n=145¹⁶

	Inte upprepat utsatt	Upprepat utsatt	Totalt
Låg risk	60	22	82
Hög risk	29	34	63
Totalt	89	56	145

I tabellen ser vi att 63 fall bedömdes som hög risk och i 34 fall blev brottsoffret upprepat utsatt för brott. Andelen sant positiva (positivt prediktivt värde, PPV) är 54 % (34/63). I resterande 29 fall inträffade inga ytterligare brott under uppföljningsperioden, detta ger en andel falskt positiva om 46 % (29/63). I ungefär vart fjärde fall som bedömdes som låg risk skedde upprepade brott, vilket ger en andel falskt negativa om 27 % (negativt prediktivt värde, NPV). Resterande 73 % av fallen bedömdes korrekt som låg risk, sant negativa.

Skånemodellens sensitivitet är 61 %¹⁷, det vill säga modellen predicerar upprepad utsatthet i 61 % av de fall där risken bedömts som hög. I resterande 39 % där det bedömts föreligga en förhöjd hotbild förekommer ingen upprepad brottslighet. Specificiteten uppgår till 73 % och det betyder att modellen predicerat ej återfall i nästan tre fjärdedelar av alla med låg risk. Mörkertalet försvårar en tolkning av resultatet då vi inte vet hur stor andel som faktiskt blivit upprepat utsatta. Troligt-

16 Totalt saknades antingen uppgift om risknivå (6) eller upprepad utsatthet (5) i elva fall.

17 Sensitivitet = sant positiva / (sant positiva + falskt negativa). Specificitet = sant negativa / (falskt positiva + sant negativa).

vis är andelen upprepat utsatta underskattad och således kan modellens prediktiva förmåga vara överskattad.

Endast våldsbrott

Tabell 10 visar endast de fall där den upprepade utsattheten bestått i våldsbrott. Antalet hög risk är detsamma som ovan, 63, och antalet som faktiskt utsattes för upprepat utsatthet är 19. Detta ger en andel sant positiva om 30 % (19/63, PPV=30 %). I de resterande 44 högriskfallen inträffade inga ytterligare brott under uppföljningstiden vilket ger en andel falskt positiva om 70 %. Andelen falskt negativa är 8.5 % (7/82, NPV=8.5 %) och andelen sant negativa är därmed ungefär 91 %.

Tabell 10. Endast våldsbrott, antal. n= 145¹⁸

	Inte upprepat utsatt	Upprepat Utsatt	Totalt
Låg risk	75	7	82
Hög risk	44	19	63
Totalt	119	26	145

Skånemodellens sensitivitet när det gäller upprepat utsatthet för enbart våld är 73 %, det vill säga modellen predicerar upprepat utsatthet i 73 % av de fall där risken bedömts som hög. I resterande fall där det bedömts föreligga en förhöjd hotbild förekommer ingen upprepat brottslighet. Specificiteten uppgår till 91 % och betyder att modellen predicerat en majoritet av alla som bedömts som låg risk korrekt (ej återfall).

Jämförelsevis fungerar Skånemodellen bättre för att predicera upprepat utsatthet för våldsbrott än för brott generellt. Detta var väntat dels eftersom modellen främst syftar till att bedöma risken för upprepat våld, dels för att det är mindre sannolikt att de eventuella åtgärder som initieras kan förebygga brott som överträdelser av besöksförbud.

Analysen ovan påverkas dock av indelningen i hög och låg risk. Om vi istället bestämt hög risk som endast risknivå 4 skulle sensitiviteten minska drastiskt. I nästföljande avsnitt diskuteras hur modellens träffsäkerhet påverkas av olika indelningar av risknivåerna i hög respektive låg risk.

En alternativ indelning

Ett verktyg för riskbedömning kan ha olika syften och olika intressenter är mer eller mindre måna om hög sensitivitet eller hög specificitet. Ur ett brottsofferperspektiv är hög sensitivitet mest prioriterat då man på så sätt kan sätta in mer genomgripande åtgärder för alla dem där risken bedöms vara hög. Men man kan också hävda att hög specificitet är viktig eftersom hög åtgärdsnivå innebär begränsningar både för brottsoffret och gärningspersonen och därför vill man att så få som möjligt ska bedömas som hög risk när det sedan inte sker upprepade brott. Om sensitiviteten skulle närma sig 100 % och specificiteten närma sig noll

18 Totalt saknades antingen uppgift om risknivå (6) eller upprepat utsatthet (5) i elva fall.

är riskbedömningsverktyg föga användbara när det gäller att prioritera resurser och identifiera dem som behöver mest stöd. Därför bör man sträva efter såväl hög sensitivitet som hög specificitet.

I tabell 11 nedan redovisas sensitivitet och specificitet tillsammans med PPV och NPV för olika tröskelvärden, olika indelningar av risken i hög respektive låg. Sådana indelningar ger en rad tänkbara scenarier när det gäller den optimala balansen mellan sensitivitet och specificitet och hur Skånemodellens risknivå ska betraktas.

Tabell 11. Sensitivitet och specificitet för olika tröskelvärden. n=145¹⁹

Tröskelvärde (risknivå)	Sensi- tivet	Speci- ficitet	Sensi- tivet	Speci- ficitet	PPV		NPV	
					(%)	(%)	(%)	(%)
	Alla brott		Enbart våld		Alla brott		Enbart våld	
1 (alla i samma grupp)	1	1	1	1				
2 (2 och över = hög)	.946	.843	.923	.874	41.4	82.4	18.8	88
3 (3 och över = hög)	.607	.326	.731	.370	54	73	30	91.5
4 (endast 4 = hög)	.071	.112	.115	.092	28.6	60	21.4	82.4

Genom att betrakta alla ärenden som bedöms som risknivå 2 eller högre (2–4) som högriskfall uppnås den bästa balansen mellan sensitivitet och specificitet både vad gäller alla brott och enbart våldsbrott. Med detta beslut klassificeras endast de som bedöms som risknivå 1 som låg risk och då har man rätt i 82 % respektive 88 % av ärendena. Däremot är det positiva prediktiva värdet lågt vilket innebär att 6 av 10 respektive 8 av 10 felaktigt betraktas som högriskfall. Inget tröskelvärde i Skånemodellen uppvisar både hög sensitivitet och hög specificitet och de underliggande NPV och PPV är generellt låga. Risknivån är inte en bra indikator för upprepad utsatthet för brott. Den kanske bästa gränsdragningen mellan nivåerna är mellan 2 och 3, det vill säga att risknivå 1 till 2 betraktas som låg risk och 3 till 4 betraktas som hög risk. Med detta beslut kommer det i 54 % av de ärenden som bedömts som hög risk också att ske ytterligare något brott och i 30 % något våldsbrott.

Tabellen ska tolkas som att det bästa tröskelvärdet i Skånemodellen är 2, det vill säga att det är optimal balans mellan sensitivitet och specificitet när endast nivå 1 bedöms som låg risk och när nivå 2 och uppåt bedöms som hög risk, utifrån de bedömningar som gjorts i detta material. Slutsatsen är att risknivån inte används så som det är tänkt, alternativt att bedömarna är osäkra på vad de bedömer risken för eftersom nivå 2 till 4 fångar upp liknande ärenden.

Skånemodellen kan sägas vara bättre på att identifiera dem som inte har hög risk för upprepad utsatthet än dem där det föreligger en hög risk. Det förefaller vara så

19 Totalt saknades antingen uppgift om risknivå (6) eller upprepad utsatthet (5) i elva fall.

att risknivån inte används på det sätt som var avsett, det vill säga som en gradering av risken, utan att bedömarna tror sig om att kunna göra intuitiva riskbedömningar som är bättre och framför allt mer nyanserade än de bedömningar som vilar på strukturerade riskvariabler. En rekommendation är att tydliggöra risknivåerna och syftet med vad risknivån ska kommunicera och i vilka sammanhang. Så som det ser ut nu har risknivån inte mycket att göra med den faktiskt bedömda risken. Målet, enligt Rikspolisstyrelsens riktlinjer (Rikspolisstyrelsen, 2010) att en enhetlig nationell skala för hot ska kunna användas för att underlätta överföring av uppgifter mellan myndigheter och mellan olika avdelningar och funktioner inom myndigheten, uppfylls inte med Skånemodellen.

Vilka riskfaktorer är kopplade till upprepad utsatthet?

God validitet kan antas föreligga om de riskfaktorer som ingår i Skånemodellen också är relaterade till risken för upprepad utsatthet. Sambandet mellan enskilda riskfaktorer som tas upp i bedömningarna och upprepad utsatthet studerades. Sambandet studerades mellan utfallet upprepad utsatthet (ja/nej) och; risknivå (låg/hög); misstänktes tidigare belastning (våld, nej/ja); tidigare våld mot målsägande av misstänkt (nej/ja); koppling till organiserad brottslighet (nej/ja); brotts-typ (övrigt/relationsvåld); hot/avsikt (nej/ja); tillgång till vapen (nej/ja). Variablerna har kodats som ”ja” om faktorn föreligger och tas upp i bedömningen och som ”nej” om faktorn antingen inte föreligger men omnämns i bedömningen eller om den saknas i bedömningen.

De riskfaktorer som studeras har valts dels utifrån de riskfaktorer som brottsoffersamordnarna säger vara de viktigaste faktorerna, dels utifrån metodologiska överväganden om vilka variabler som har lägst antal saknade värden.

Det verkar inte finnas något mönster för vilka faktorer som kan kopplas till upprepad utsatthet och endast få av de studerade faktorerna är signifikant ($p < 0.01$) kopplade till upprepad utsatthet. Endast tidigare brott mot målsägande av misstänkt gärningsperson och bedömningen av gärningspersonens kapacitet att genomföra hoten är signifikant ($p < 0.01$) kopplade till generell upprepad utsatthet. Endast variabeln som visar om gärningspersonen har kopplingar till organiserad brottslighet är signifikant relaterad till upprepad utsatthet för våld.

Riskenivå, skyddsåtgärder och upprepad utsatthet

Ett rimligt antagande är att återfallsfrekvensen påverkas av de stöd- och skyddsåtgärder som sätts in. Tabellerna 12 och 13 som följer nedan presenterar andelen som utsatts för upprepat våld samt för brott generellt uppdelat efter risknivå och åtgärdsnivå. Som låg åtgärdsnivå räknas sedvanligt brottsofferstöd och som hög åtgärdsnivå räknas de ärenden där minst en av skyddsåtgärderna besöksförbud, larmpaket, skyddat boende eller skydds/säkerhetssamtal rekommenderats.

Tabell 12. Upprepad utsatthet för våld. n=145²⁰

Risknivå	Åtgärdsnivå	Upprepad utsatthet för våld		Totalt
		Nej	Ja	
1 (n=17)	Låg	13	2 (11.7 %)	15
	Hög	2	0	2
2 (n=65)	Låg	45	4 (6 %)	49
	Hög	15	1 (1.5 %)	16
3 (n=49)	Låg	11	9 (18.4 %)	20
	Hög	22	7 (14.3 %)	29
4 (n=14)	Låg	9	3 (18.8 %)	12
	Hög	1	1	2

Det är svårt att göra några generella tolkningar av resultatet. Den upprepade utsattheten för våld är låg bland dem som bedömts som risknivå 1 eller 2. Något fler i nivå 2 har utsatts upprepade gånger för brott generellt och andelen är ungefär lika stor oavsett åtgärdsnivå. Den upprepade utsattheten för våld för nivå 3 är ungefär lika stor oavsett vilken typ av åtgärder som sätts in. Åtgärderna verkar alltså inte bidra till att förebygga upprepad utsatthet.

För nivå 4 är andelen återfall för samtliga brott störst i den grupp som fått låg åtgärdsnivå, även om antalet är för litet för att dra några generella slutsatser. En av dem i nivå 4 som fått hög åtgärdsnivå har blivit upprepat utsatt för våld.

Den tolkning som ligger närmast till hands är att många av dem som bedömts som risknivå 3 borde ha bedömts som allvarligare och därmed fått mer ingripande åtgärder eftersom så många blir upprepat utsatta. Tabell 13 visar fördelningen av upprepat utsatthet för samtliga brottstyper, inklusive hot om våld, trakasserier och överträdelse av besöks/kontaktförbud.

Tabell 13. Upprepad utsatthet. Samtliga brott. n=145²¹

Risknivå	Åtgärdsnivå	Upprepad utsatthet		Totalt
		Nej	Ja	
1 (n=17)	Låg	12	3 (17.6 %)	15
	Hög	2	0	2
2 (n=65)	Låg	38	11 (17 %)	49
	Hög	8	8 (12.3 %)	16
3 (n=49)	Låg	6	14 (28.6 %)	20
	Hög	13	16 (32.7 %)	29
4 (n=14)	Låg	9	3	12
	Hög	1	1	2

20 Totalt saknades antingen uppgift om risknivå (6) eller upprepat utsatthet (5) i elva fall.

21 Totalt saknades antingen uppgift om risknivå (6) eller upprepat utsatthet (5) i elva fall.

Anmärkningsvärt i tabell 13 ovan är att det relativt sett är fler i risknivå 3 som fått hög grad av åtgärder som blir upprepat utsatta än dem som fått låg grad av åtgärder. I litteraturen om riskbedömning och riskhantering har det spekulerats i att det bland lågriskfall, tvärtemot vad som kan verka logiskt, kan innebära en risk att initiera ”skarpa” skyddsåtgärder eftersom detta istället kan leda till fler återfall (se bl.a. Belfrage m.fl., 2012b). En alternativ tolkning är emellertid att risken felbedömts eller att någonting i hotbilden har förändrats så att hotbilden blivit högre. Denna tolkning blir mer sannolik om vi tar i beaktande den ganska låga specificiteten och sensitiviteten som modellen uppvisar i den här studien, tillsammans med flertalet andra modeller för riskbedömning. Jämför vi endast andelen inom risknivå 3 som fått låg åtgärdsnivå och där upprepat utsatthet skett, med andelen där upprepat utsatthet inte skett blir det ännu tydligare att åtgärderna verkar ha begränsad effekt, alternativt att risken är felbedömd. Av de 20 fall där risknivån bedömts som nivå 3 och åtgärdsnivån är låg är andelen upprepat utsatthet 70 %. Motsvarande siffra för andelen som mottagit hög nivå av åtgärder är 55 %, dvs. i fler än hälften av ärendena som bedömts som risknivå 3 och där hög åtgärdsnivå föreslagits sker upprepade brott.

Diskussion om modellens träffsäkerhet

Skånemodellen kan sammanfattningsvis sägas vara bättre på att identifiera dem som inte har hög risk för upprepat utsatthet än dem där det föreligger en hög risk. Det förefaller vara så att risknivån inte används på det sätt som var avsett, dvs. som en gradering av risken. Detta bekräftas av det som uttryckts i intervjuer med brottsoffersamordnare. En tolkning är att bedömarna tror sig kunna göra intuitiva bedömningar som är bättre och framförallt mer nyanserade än de bedömningar som vilar på strukturerade riskvariabler. En rekommendation är att tydliggöra risknivåerna och syftet med vad risknivån ska kommunicera och i vilka sammanhang. Så som det ser ut nu har den bedömda risknivån mycket lite att göra med den faktiskt bedömda risken. Enligt Rikspolisstyrelsens riktlinjer (Rikspolisstyrelsen, 2010) ska en enhetlig nationell skala för hot användas i syfte att underlätta överföring av uppgifter mellan myndigheter och mellan olika avdelningar och funktioner inom myndigheten.

Flest upprepat utsatta återfinns bland dem där hotbilden bedömts till nivå 2 eller 3. Om vi återgår till beskrivningen av hotbildsnivå 2 och 3 framgår att det för nivå 2 inte bedöms finnas behov av skyddsåtgärder. Resultaten visar, tvärtom, att detta bör övervägas. Vid en förhöjd hotbild, nivå 3, anges ett behov av akuta åtgärder och även behovet av att kommunicera hotbilden till andra aktörer. Detta bör uppmärksammas ytterligare. De hot- och riskbedömningar som genomförs inom polisen är belagda med sekretess då de innehåller känsliga uppgifter om såväl målsägande som misstänkt gärningsperson. Här fyller hotbildsnivån och dess konnotation en viktig funktion. Om syftet är att uttrycka nivån av hot uppmärksamma externa aktörer på allvarlighetsgraden och riskerna för upprepat våld bör hotbildsnivån också motsvara den risk som föreligger. Exempel på externa

aktörer som särskilt berörs av riskbedömningens funktion och där risknivåns innebörd särskilt bör diskuteras är åklagare när det gäller att besluta om kontaktförbud. Utvärderingen kan sammantaget visa på att hotbildsnivån inte tillämpas så som avses. En stark rekommendation är att hotbildsnivåns funktion ses över noga. Förutsättningar finns för att avsevärt förbättra funktionen av hotbildsnivån eftersom bedömarna uppvisar god samstämmighet.

10. Avslutande diskussion

Vilken riskbedömningstradition tillhör Skånemodellen?

Skånemodellen är inte framtagen utifrån en specifik riskbedömningstradition, på det sätt som andra verktyg som Check-10 (+) eller SARA:SV är. Vid våra intervjuer med brottsoffersamordnare som genomför riskbedömningar framkommer att Skånemodellen snarare ses som en arbetsprocess, ett sätt att gå till väga vid bedömning av risk, än ett verktyg. Skånemodellen kan inte tydligt kopplas till en riskbedömningstradition. Utifrån strukturen i Skånemodellen, förutbestämda rubriker under vilka bedömaren ska fylla i information, kan den kopplas till den strukturerade professionella traditionen. Likaså med tanke på de underrubriker/frågor som bedömaren rekommenderas att ha i åtanke när den information som finns att tillgå i ärendet ska sammanfattas. Ytterligare en aspekt som gör att Skånemodellen kan kopplas till de strukturerade professionella riskbedömningarna är att bedömaren tar hjälp av sina professionella kunskaper och erfarenheter när den samlade bedömningen ska göras. Såväl den framtagna informationen som bedömarens erfarenheter (och förutfattade meningar) har betydelse för den samlade bedömningen. Men, balansen mellan den strukturerade bedömningen jämfört med den kliniskt-intuitiva (bedömningar baserade på förtrogenhetskunskap, den så kallade "magkänslan") ligger distinkt åt den senare i Skånemodellen, vilket gör den ganska lik första-generationens (vetenskapligt underkända) riskbedömningsmetoder.

I Skånemodellen finns rekommenderade faktorer/frågor att ta hänsyn till vid bedömningen, men det finns inte bestämda faktorer som ska inkluderas. Bedömnarna är således mycket fria i sina bedömningar, vilket gör att den professionella kunskapen och erfarenheten ges ett större utrymme i jämförelse med strukturerade professionella bedömningar. Det betyder att det inte framkommer i bedömningen huruvida en faktor som inte påtalas i bedömningen har tagits i beaktande eller ej. Finns faktorn inte med för att den inte föreligger (t. ex. den misstänkte har inget missbruk) eller är det för att bedömaren inte har kunnat/sökt svar på om faktorn föreligger? I Skånemodellen finns det inga instruktioner för hur de olika faktorerna ska bedömas, jämfört med verktyg som Check-10 (+) och SARA:SV, där det finns instruktioner för när en faktor ska bedömas om den inte föreligger, delvis föreligger eller föreligger. Även denna aspekt påverkas därmed till stor del av bedömarens kunskap och erfarenhet. De fördelar som diskuterats med de ostrukturerade kliniska bedömningarna är bland annat att situationsspecifika faktorer tillåts ingå i bedömningen i större utsträckning, något som inte fångas in i samma omfattning med dagens strukturerade instrument. Detta kan ses som en styrka med Skånemodellen men även en förutsättning då den är generell för flera brotts-

typer. Samtidigt ställer modellens öppna struktur och allmänna tillämpbarhet mycket stora krav på användarens kompetens och erfarenhet av att göra bedömningar.

Sammanfattningsvis – i riskbedömningsmetoder bör det ingå ett antal fasta variabler av relevans för det man vill predicera – några ska vara aktuariska, några ska vara dynamiska. De senare är viktiga att ha med därför att de på ett tydligare sätt kan styra de åtgärder man vidtar och medge monitorering av att åtgärderna fungerar. Variablerna ska vara väl definierade och kunna bedömas likartat av olika bedömare. Man får acceptera en viss ”fyrkantighet” trots att människor och situationer är så utomordentligt komplexa. Denna ”fyrkantighet” mildras av att det i det sista steget i riskbedömningsarbetet, att formulera slutsatserna, ska ingå överväganden av ”klinisk” natur. Samma siffror ska kunna ges olika tolkning. För att kunna göra detta krävs både teoretisk kunskap (allmän människokunskap och specifik riskfaktorkunskap) och en avsevärd förtrogenhetskunskap. För den som inte har adekvat utbildning och därmed utvecklat respekt för det strukturerade förhållningssättet och ödmjukhet i förhållande till den egna ”magkänslan” finns det en risk att magkänslan blir viktigast och siffrorna ett nödvändigt men ovidkommande bihang.

Om man väljer att utforma ett riskbedömningsinstrument som är mer öppet och därmed kan fånga in nyanser på ett sätt som är omöjligt med strukturerade instrument, då måste man ställa relativt stora krav på bedömarens teoretiska kunskaper såväl som deras förtrogenhetskunskap. De måste också vara fullt medvetna om risken att ”magkänslan” kan leda fel. Skickligheten som riskbedömare kommer också att vara mycket mer varierande än med strukturerade instrument, precis som det var med de gamla kliniska riskbedömningarna inom psykiatri/rättspsykiatri. Ju öppnare ett instrument är, desto mer information kan man ta in i riskbedömningen, men det blir svårare att skilja sann från falsk information och utrymme för personliga åsikter riskerar att bli för stort. Det finns en risk för att det utvecklas lokala kulturer i bedömningsarbetet som i sin tur inte är förenliga med rättssäkerhet.

Kan man dra slutsatsen att riskbedömningar bidrar till det övergripande målet att förebygga upprepad utsatthet för våld?

Svaret är nej eftersom en stor andel av de brottsoffer som ingår i studien har utsatts för våld och andra brott upprepade gånger trots genomförd bedömning av risken och rekommenderade och initierade stöd- och skyddsåtgärder. Andelen som utsatts för upprepat våld är jämförbart med tidigare studier av liknande populationer och var därför väntad. Svaret på frågan kan också vara ja eller åtminstone kanske. Andelen som skulle blivit upprepat utsatta för våld utan nuvarande arbete med riskanalys är okänt och vi vet därför inte säkert om riskanalys leder till minskad upprepat utsatthet men troligtvis är andelen mindre med skyddsåtgärder än utan.

Oavsett om en insats kan anses lyckad eller ej utifrån uppsatta mål uppstår ofta så kallade bieffekter, det vill säga effekter som uppstår automatiskt. De effekter av arbetet med riskanalyser som särskilt bör uppmärksammas är framförallt relaterade till ett synliggörande av brottsoffret och en tydligare identifikation av problem, brister och behov förknippade med brottsofferarbetet inom polisen och i förlängningen i samarbetet med externa aktörer.

Samtlig personal som vi pratat med uttrycker att de trivs mycket väl med sitt arbete, att det är givande och framförallt att arbetet uppskattas av brottsoffer. Trots att bilden är tydlig: brottsofferfrågorna har fått en mer central roll inom polisen bland annat i och med att arbetet med riskanalys utvecklats, upplever en del fortfarande att det är *"tufft att få gehör för brottsofferfrågor"* eftersom de betraktas som *"mjuka frågor"* och arbetet med brottsoffer uppfattas som *"inte polisiärt"*. Brottsofferfrågans roll inom polisen och hur den hanteras och prioriteras är en strategisk fråga. För att det brottsförebyggande arbetet generellt och arbetet med riskanalyser mer specifikt ska kunna utvecklas och förbättras krävs ett tydligare fokus på dessa frågor från ledningshåll.

En potentiell negativ bieffekt av riskanalyser, som inte studerats i den här utvärderingen men som ändå framkommit i flera intervjuer, är att skyddsåtgärder som larm och skyddat boende kan leda till ett ökat risktagande för brottsoffret/skyddspersonen genom att invägga brottsoffret i falsk trygghet. Detta kan bidra till ökad upprepad utsatthet och bör studeras vidare.

Internationellt diskuterade osäkerheter med riskanalys (se exempelvis Hoyle, 2008), framförallt i samband med relationsvåld men vilka kan tillämpas för samtliga former av riskanalys, är om det finns en risk att:

- ◆ Riskanalys används som ett sätt att rationalisera verksamheten som leder till att endast fall med särskilt hög risk blir föremål för strukturerad bedömning och åtgärd. För att undvika detta problem är det viktigt att verksamheten har klart för sig vilka ärenden som ska bedömas som hög risk och hur balansen mellan sensitivitet och specificitet ska se ut. En modell där fler får åtgärder, och där endast de med mycket låg risk lämnas utan åtgärder, innebär inskränkningar för fler brottsoffer och gärningspersoner (som i många fall kommer visa sig vara onödiga) (hög sensitivitet). En modell där endast de allvarligaste fallen får åtgärder, dvs. verksamheten rationaliseras, innebär istället inskränkningar för färre brottsoffer och gärningspersoner men leder samtidigt till fler fall av upprepad utsatthet eftersom fler som en konsekvens lämnas utan åtgärd (hög specificitet).
- ◆ Det bidrar till ett alltför snävt fokus på den akuta risken och att planering av säkerhetsinsatser och hantering av psykiska konsekvenser som rädsla på längre sikt glöms bort.
- ◆ Riskbedömningen enbart används som en checklista och att dialogen med brottsoffret får stå tillbaka för en mer mekanisk bedömning av situationen (Humphreys m.fl., 2005).

Även om resultaten bör tolkas med viss försiktighet utifrån de metodologiska begränsningar som finns när upprepad utsatthet studeras, kan vi dra en del slutsatser om de potentiella vinsterna med att förebygga upprepad utsatthet i den studerade gruppen, om vilka faktorer som bäst predicerar upprepad utsatthet, samt förstå att identifiera särskilt utsatta grupper utifrån Skånemodellens risknivå. Sammantaget visar resultatet att:

- ◆ Andelen som blir upprepat utsatta i den grupp som studerats förefaller vara högre än den andel man funnit i studier av normalbefolkningen och i studier av det totala antalet anmälda brott.
- ◆ Andelen som enbart utsatts för våldsbrott överensstämmer med vad man funnit i tidigare studier av partnervåld.
- ◆ Den initiala bedömningen tycks vara en bra sorteringsgrund eftersom en hög andel av dem som blir föremål för riskanalys också blir upprepat utsatta för brott.
- ◆ Andelen upprepat utsatta är hög både bland dem som bedöms ha endast något förhöjd risk (2) och de som har förhöjd risk (3). Skånemodellen fungerar därmed sämre för att skilja mellan hög- och lågriskfall.
- ◆ Osäkerheten i prognosen, det vill säga hur väl risknivå predicerar upprepad utsatthet, är stor. Genom att använda riskbedömningsverktygen presterar man ungefär 15 procentenheter bättre jämfört med slumpen.
- ◆ Resultaten tyder på att risknivån inte används så som är avsett. För högst sensitivitet bör även de som bedöms som risknivå 2 anses ha en påtagligt förhöjd hotbild, i sådana fall prediceras 41.4 % rätt.
- ◆ Bedömarna är i vissa avseenden förvånande eniga, men samtidigt oeniga om varför de är eniga om man ser till de strukturerade bedömningarna. Många bedömare verbaliserar detta direkt, man litar mer på det egna omdömet än på skattningsvariablerna. Att man då blir enig om slutbedömningen kan vara en konsekvens av att man är "samkörd inom verksamheten" med avseende på hur man ska tänka intuitivt och erfarenhetsbaserat snarare än att den strukturerade metod man använt har god reliabilitet.

Till syvende och sist, oavsett hur många riskfaktorer som föreligger, är det upp till varje bedömare att göra en sammanvägning och en sammanfattande bedömning utifrån den specifika situationen. Här spelar, förutom verktyget, den så kallade magkänslan, den polisiära erfarenheten och lokalkännedom stor roll. Genomgången av riskbedömningar genomförda med Skånemodellen har visat att det finns ett stort internt bortfall och att flera av de faktorer som vanligen ingår i riskbedömningsverktyg antingen är svåra att hitta information om och ta ställning till, vilket är ett vanligt problem oavsett verktyg, eller att de missas på grund av den mer öppna strukturen i Skånemodellen. Den öppna strukturen bidrar även till att användarna utvecklar en personlig bedömningsstil som utgår ifrån deras erfarenhet och förtroghetskunskap.

Verktygen som används för riskbedömning i dag, inte bara inom svensk polis utan internationellt inom en rad olika verksamheter, är framtagna på vetenskaplig grund och innehåller riskfaktorer som visat sig ha betydelse för framtida våldsut-

övning. Samtidigt är fortfarande kunskapen om hur riskanalys fungerar inom svensk polis begränsad. Sammantaget vet vi från forskning att det inte alls är en lätt uppgift att genomföra riskbedömningar och att även om de genomförs av professionella med mycket stor erfarenhet av riskbedömningar är prediktionsförmågan bara ungefär 75 %. En fråga som då oundvikligen måste ställas är om det är rimligt att kräva av en polis (inkluderat civilanställda bedömare) att kunna genomföra kvalificerade riskbedömningar med hög prediktionsförmåga för samtliga typer av brott, många gånger med begränsad utbildning och erfarenhet av riskbedömning. Arbetet med riskanalyser inom polisen kan ändå ses som ett steg mot ett mer träffsäkert och behovsanpassat brottsofferarbete och dagens verksamhet kan på sikt bredda och förbättra de strukturerade bedömningsmetoderna. Det är troligt att riskbedömningarna skulle kunna bli ännu bättre om personal med annan (beteendevetenskaplig/kriminologisk) grundutbildning, kompetens och erfarenhet kompletterar det riskbedömnings- och riskhanteringsarbete som utförs av poliser.

Rekommendationer

Nedan ges rekommendationer framförallt gällande den initiala bedömningen och för hur Skånemodellens utformning kan utvecklas.

Den initiala bedömningen är i flera avseenden en viktig del av processen med riskanalyser. För den initiala bedömningen ges följande rekommendationer:

- ◆ Samtlig personal som berörs av myndighetsfrågan bör informeras om syftet med riskanalys, på vilka grunder de ska ta beslut om hotbild kan antas föreligga samt informeras om vad som händer med ärendet beroende på vad de väljer att svara på myndighetsfrågan.
- ◆ En uppföljning bör göras efter utbildnings/informationsinsatser.
- ◆ Baserat på resultatet bör det i större utsträckning än idag säkras att samtliga ärenden som markerats med "vet ej" granskas löpande.
- ◆ En fördjupad studie av olika ärendegrupper, exempelvis relationsvåld och hedersvåld, rekommenderas, där en uppföljning av samtliga nej-svar i RAR-frågan genomförs. Detta för att säkerställa att ärenden med förhöjd risk och som bör bedömas strukturerat inte missas.

När det gäller Skånemodellens utformning rekommenderas följande:

- ◆ Införande av tidsangivelse så att det tydligt framgår i vilket tidsperspektiv risken bedöms.
- ◆ Precisering av vad risken avser; dödligt våld, våld eller hot.
- ◆ System för uppföljning av ärenden där misstänkt gärningsperson är häktad eller av annan anledning inte befinner sig i närheten av brottsoffret så att brottsoffer-samordnaren tydligt uppmärksammas på att ny riskbedömning bör göras.
- ◆ För att undvika risken att bedömaren missar någon viktig faktor är ett förslag att Skånemodellen behåller sin öppna och mer berättande struktur men att det görs tillägg i form av riskfaktorer som särskilt signalerar en förhöjd risk för upprepat våld för specifika brottstyper.

- ◆ För att kunna följa upp arbetet med riskanalys och utvärdera effekten av det samma rekommenderas att dokumentationen rörande arbetsprocessen systematiseras, från den initiala bedömningen till implementeringen och uppföljning av skyddsåtgärder och eventuell ny eller upprepad brottslighet,

I tillägg bör samtliga som arbetar med riskanalyser genomgå kvalificerad utbildning i de risk/skyddsfaktorer och mekanismer som forskning visar innebär förhöjd risk för upprepat våld. Sådan utbildning bör föregås av och bygga på en extensiv genomgång av den aktuella forskningen inom de olika områdena för att identifiera huvudmekanismer.

Referenser

- Andersson, M. (2010). *Slutrapport för lokalt hot – och riskbedömningsprojekt*. Polismyndigheten i Skåne.
- Belfrage, H. (2005). *Patriark. Bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv. Användarmanual*. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Belfrage, H. (2008a). *Check-10. Checklista för polisiär bedömning av risk*.
- Belfrage, H. (2008b). Riskbedömningar och våldsprevention. I: Granhag, P. A., och S. Å. Christianson (Red), *Handbok i rättspsykologi* (s. 467–477). Stockholm: Liber.
- Belfrage, H. (2008c). Police-based structured spousal violence risk assessment: The process of developing a police version of the SARA. I: A. C. Baldry, A.C. & F. W. Winkel. (red.), *Intimate partner violence prevention and intervention. The risk assessment and management approach*. Hauppauge, NY: Nova Science.
- Belfrage, H., och Strand, S. (2009). Validation of the stalking assessment and management checklist (SAM) in law enforcement: A prospective study of 153 cases of stalking in two Swedish police counties. *International Journal of Police Science and Management*, 11, (1), 67–76. doi: 10.1350/ijps.2009.11.1.110
- Belfrage, H., och Strand, S. (2012). Measuring the outcome of structured spousal violence risk assessments using the B-SAFER: Risk in relation to recidivism and intervention. *Behavioral Sciences and the Law*, 30, 420-430. doi: 10.1002/bsl.2019
- Belfrage, H., Strand, S., Ekman, L., och Hasselborg, A-K., (2012a). Assessing risk of patriarchal violence with honour as a motive: Six years experience using the PATRIARCH checklist. *International Journal of Police Science and Management*, 14, (1), 20–29. doi: 10.1350/ijps.2012.14.1.250
- Belfrage, H., Strand, S., Storey, J. E., Gibas, A. L., Kropp, R. P., och Hart, S. D. (2012b). Assessment and management of risk for intimate partner violence by police officers using the spousal assault risk assessment guide. *Law and Human Behaviour*, 36, (1), 60–67. doi: 10.1007/s10979-011-9278-0
- Brottsförebyggande rådet. (2001). *Upprepad utsatthet för brott – En utgångspunkt för brottsförebyggande verksamhet* (Rapport nr 2001:3). Stockholm: Brå.
- De Vogel, V., och De Ruiter, C. (2004). Differences between clinicians and researchers in assessing risk of violence in forensic psychiatric patients. *The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 15, (1), 145–164. doi: 10.1080/14788940410001655916

Doyle, M., och Dolan, M. (2002). Violence risk assessment: Combining actuarial and clinical information to structure clinical judgments for the formulation and management of risk. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 9, 649-657. doi: 10.1046/j.1365-2850.2002.00535.

Ennis, B. J., och Litwack, T. R. (1974). Psychiatry and the presumption of expertise: Flipping coins in the courtroom. *California Law Review*, 62, (3), 693-752.

Farrell, G., och Pease, K. (1993). *Once bitten, twice bitten: Repeat victimization and its implications for crime prevention*. Crime Prevention Paper 46. London: Home Office.

Gosenius, S. (2011). *Metodstöd för hotbilda-bedömningar på individnivå*. Polismyndigheten i Skåne.

Statens beredning för medicinsk utvärdering, SBU. (2005). *Riskbedömningar inom psykiatrin. Kan våld i samhället förutsägas? En systematisk litteraturöversikt* (Rapport nr 175). Stockholm: Statens beredning för medicinsk utvärdering.

Harris, G.T., Rice, M.E., och Quinsey, V.L. (1993). Violent recidivism of mentally disordered offenders: the development of a statistical prediction instrument. *Criminal Justice and Behavior*. 20, 315-335. doi: 10.1177/0093854893020004001

Hart, S. D. (1998). The role of psychopathy in assessing risk for violence: Conceptual and methodological issues. *Legal and Criminological Psychology*, 3, 121-137.

Hoyle, C. (2008). Will she be safe? A critical analysis of risk assessment in domestic violence cases. *Children and Youth Services Review*, 30, 323-337.

Humphreys, C., Thiara, R., K., Regan, L., Lovett, J., Kennedy, L., och Gibson, A. (2005). *Prevention not prediction?* Centre for the Study of Safety and Wellbeing, University of Warwick and Child and Woman Abuse Studies Unit, London Metropolitan University.

Kropp, P. R., och Hart, S. D. (2003a). *Stalking assessment and management (SAM)*. Vancouver: British Columbia Institute Against Family Violence. Svensk översättning av Belfrage, H. (2003). Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.

Kropp, P. R., och Hart, S. D. (2003b). *Stalking assessment and management (SAM) Screening version*. Vancouver: British Columbia Institute Against Family Violence. Svensk översättning av Belfrage, H. (2003). Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.

Kropp, P. R., Hart, S. D., och Belfrage, H. (2005). *Spousal assault risk assessment guide: Short version (SARA:SV), Version 2*. Vancouver: Proactive Resolutions. Svensk översättning av Belfrage, H. (2005): Bedömning av risk för upprepat partnervåld (SARA:SV). Version 2. Användarmanual. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.

Mellgren, C., Svalin, K., Levander, S., och Torstensson Levander, M. (2012). *Ris-kanalys i polisverksamhet. Utvärdering av polisens arbete med riskanalys för våld på individnivå: Skånemodellen och Check 10 (+)*. FoU-rapport från Fakulteten för hälsa och samhälle, 2012:2. Malmö: Service Point Holmbergs.

Projekt Karin. Ett nationellt projekt för kvinnofrid. Hämtad 4 juli 2012 från: <www.projektkarin.se>

Rikspolisstyrelsen. (2010). *Riktlinjer för polisiära riskanalyser vid våld på individnivå*. Stockholm: RPS Tryckeri.

Rikspolisstyrelsen. (2012). *Uppföljande inspektion av polismyndigheternas handläggning av brottsofferfrågor*. Stockholm: RPS Tryckeri.

Roehl, J., O'Sullivan, C., Webster, D., och Campbell, J. (Manuskript). Intimate partner violence risk assessment validation study.

Skogan, W. G. (1996). *The decade's most important criminological insight*. National Institute of Justice: Research in Action. Washington: Department of Justice.

Storey, J. E. och Strand, S. (2012). The characteristics and violence risk management of women arrested by the police for intimate partner violence. *European Journal of Criminology*, 9, (6), 636-651. doi: 10.1177/1477370812453403

Sundell, K., Egelund, T., Andréa Löhholm, C., och Kaunitz, C. (2007). *Barn-avårdsutredningar. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia.

Williams, K. R., och Houghton, A. B. (2004). Assessing the risk of domestic violence reoffending: A validation study. *Law and Human Behavior*, 28, (4), 437-455.

Bilagor

Bilaga 1: förteckning över brottskoder som omfattas av myndighetsfrågan "kan hotbild antas föreligga?" som ligger i anmälningssystemet

Polismyndighetsfråga "Hotbild antas föreligga. Önskas ytterligare åtgärder" som gäller from 2011-09-22: tom 2011-12-31.

Område	Frågenummer	Brottskod	Brottskod	Brottskod
05*	1	0303-0308	0355-0387	0401-0401
05*	2	0412-0413	0418-0427	0648-0651
05*	3	0660-0663	1709-1709	9349-9356
05*	4	0405-0406	0907-0907	9810-9813
08*	11	0303-0308	0355-0387	0401-0401
08*	12	0412-0413	0418-0427	0648-0651
08*	13	0660-0663	1709-1709	9349-9356
08*	14	0405-0406	0907-0907	9810-9813
02*	26	0303-0308	0355-0387	0401-0401
02*	27	0412-0413	0418-0427	0648-0651
02*	28	0660-0663	1709-1709	9349-9356
02*	29	0405-0406	0907-0907	9810-9813
04*	30	0303-0308	0355-0387	0401-0401
04*	31	0412-0413	0418-0427	0648-0651
04*	32	0660-0663	1709-1709	9349-9356
04*	33	0405-0406	0907-0907	9810-9813
07*	34	0303-0308	0355-0387	0401-0401
07*	35	0412-0413	0418-0427	0648-0651
07*	36	0660-0663	1709-1709	9349-9356
07*	37	0405-0406	0907-0907	9810-9813
02*	39	0405-0406	Frågan raderas 110926	
04*	40	0405-0406	Frågan raderas 110926	
05*	41	0405-0406	Frågan raderas 110926	
07*	42	0405-0406	Frågan raderas 110926	
08*	43	0405-0406	Frågan raderas 110926	

Bilaga 2: Mall – Skånemodellen

Ärende: K ..... Handläggare: .....
AA ..... Datum: .....

Sammanhang:

Organiserad brottslighet Enskild hotutövare
Våld i nära relation Ungdomsrelaterat
Hedersrelaterat Övrigt

1-5

Initiala skyddsåtgärder: Nej Ja

MALL

Detta är en mall för att strukturera och likrikta utseende och innehåll för strukturerade riskbedömningar på individnivå. Under varje rubrik finns det hjälptexter och exempel på vad som ska skrivas, samt hur du som handläggare kan tänka när du besvarar frågorna. Försök föra resonemang omkring frågeställningarna, vid dessa bedömningar finns sällan rätt och fel.

Ofta när du skriver en riskbedömning är den information som finns tillgänglig bristfällig.

Du som handläggare uppmanas försöka svara på frågorna i mallen. Om det inte är möjligt bör du ange detta, genom att skriva till exempel "ingen information" vid frågan.

Försök att eftersträva ledorden transparens, objektivitet och kvalitet och tag hjälp.

Förhåll dig källkritisk och var noga med att motivera din slutsats.

1. Allmän bakgrund

Anmälan, kort beskrivning om vad som har hänt.

2. Hotaktör

Namn Personnummer Roll (hotad, hotaktör, familj etc.)

2.1 Allmän beskrivning av hotaktören

Skriv till exempel vilken typ av kriminalitet hotaktören ägnar sig åt, omfattning av dennes brottskarriär, etniskt ursprung, psykosocial situation i allmänhet, missbruk i allmänhet, ev. gängtillhörighet och så vidare.

2.2 Avsiktsbedömning

Avsiktsbedömningen hjälper dig att beskriva motivet bakom hotet. Detta för att du ska kunna föra ett vidare resonemang omkring vilka vinster och förluster hotaktören kan räkna med. Avsikt till våldsutövande är en del av hotet, den andra är kapaciteten (se nedan).

2.2.1 Beskriv motivet bakom hotet?

Vad är upprinnelsen till hotet? Svartsjuka, skulder, status, ära och så vidare? Beskriv kortfattat vari bakgrunden till hotet är.

2.3 Kapacitetsbedömning

Kapacitetsbedömningen hjälper dig att resonera omkring kapacitet och förmåga hos hotutövaren. Kapacitet till våldsutövande är en del av hotet, den andra är avsikten (se ovan). För att få en bra bild av hotaktörens kapacitet följer här frågor där du får resonera omkring våldskapacitet, vedertaget handlande och tidigare tillvägagångssätt samt psykosocial situation.

2.3.1 Tidigare våldshandlingar hos hotaktören?

Vilken typ av våldshandlingar har hotaktören själv begått eller bidragit till tidigare? Mot vilka har brotten riktat sig? Det är även av vikt hur hotaktören har handlat tidigare. Har han hotat men inte fullföljt hoten med våldshandlingar? Har han genomfört våldshandlingar utan att hota innan? Försök att svara på frågorna: Typ av våld? I vilka situationer? Mot vem?

2.3.2 Allmän attityd till våld hos hotaktören?

Hur ser hotaktören på våld? Resonera omkring bakgrundsfaktorer som tidigare våldshandlingar, tendenser till heder/blodshämnd, idealiserad bild av våld och så vidare. Denna information kan vara svår att få tag på och då bör du ange det du kan få reda på, främst via polisära register. Om hotutövaren är välkänd kan allmän kunskap finnas bland ämnesansvariga eller polisanställda med lokal förankring där personen verkar.

2.3.3 Hotaktören har tillgång till vapen?

Vilken typ av vapen? I vilken mån kan hotaktören hantera dessa?

2.3.4 Hur har hotaktören reagerat i liknande situationer tidigare?

2.3.5 Hur har nätverket/grupperingen reagerat i liknande situationer tidigare?

2.3.6 Har hotaktören en problemfylld tillvaro?

Resonera omkring hotutövarens allmänna psykosociala situation. Faktorer som påverkar hotutövarens psykologiska hälsa negativt är en viktig utlösare för våldsam beteende. Detta gäller t.ex. psykologiska problem, problem med aggres-

sivitet och missbruk som leder till irrationellt beteende. Även sociala problem så som arbetslöshet, bostadslöshet, integrationsproblem, avsaknad av legala kontakter kan påverka och utlösa våldsamt beteende hos hotutövaren.

3. Hotet

3.1 Händelsen/hotet

Skriv till exempel om:

- ◆ Har det förekommit hot, våld eller annan brottslighet mot den hotade?
Har det skett en upptrappning?
- ◆ Vad säger hotet/hoten?
- ◆ Under hur lång tid har hoten pågått?
- ◆ Handlar det om flera olika hot, om ja hur många hot handlar det om?
- ◆ Hänger hoten ihop eller är det relaterat till olika händelser?

3.2 Tillvägagångssätt

Skriv till exempel om:

- ◆ Hur har hoten framkommit? Via telefon, internet, personligen, på omvägar?
- ◆ Har hoten framkommit direkt eller indirekt till den hotade?
- ◆ Här är det viktigt med källkritik; finns hotet sparat, går det att verifiera t.ex. via telefonlista eller liknande?
- ◆ Hur har hotaktören tagit kontakt i samband med eller efter hotet (uppsökande i hem, telefon, arbetsplats, via internet osv.)?
- ◆ Har hotaktören försökt få kunskap om den hotades levnadsförhållanden (t.ex. telefonnummer, adress, skola, arbetsplats, barn, dagis, andra släktingars adresser och telefonnummer)?

3.3 Övrigt av vikt

T.ex. andra bakomliggande ärenden av vikt. Finns det ett sådant bör detta beskrivas kort med en hänvisning till ärendenummer. Det kan även vara information om att den hotutsatta varit utsatt för hot från andra personer.

4. Hotutsatt

Namn, personnummer, relation.

4.1 Allmän beskrivning av den hotade:

Beskriv den hotade utifrån vad som är känt inom Polisen, det vill säga ingen inhämtning ifrån personen själv. Det kan gälla samma saker som angående hotutövaren, det vill säga till exempel vilken typ av kriminalitet den hotutsatta själv ägnar sig åt, omfattning av dennes brottskarriär, etniskt ursprung, psykosocial situation i allmänhet, missbruk i allmänhet, ev. gängtillhörighet och så vidare. Om den hotutsatta är "vanlig medborgare" bör detta också beskrivas.

4.1.1 Resonemang omkring den hotutsatta

Det är viktigt att behålla sitt källkritiska tänkande och sin objektivitet även gentemot den hotutsatta. Kan den hotutsatta ha egna bakomliggande motiv till att berätta om hotet? Finns det möjlighet att den hotutsatta ljuger eller inte berättar hela sanningen?

Man bör ha den objektivitet och integritet att våga granska även den hotutsattas berättelse.

4.1.2 Sårbarhet

4.1.3 Motivation och insikt i hotbilden

4.1.4 Sociala situation och nätverk

4.1.5 Möjlighet att själv vidta skyddsåtgärder

5. Slutsats och rekommendationer

- ◆ *Motivera den nivå risk du bedömer föreligger.*
- ◆ *Resonera omkring risk; vari består risken idag? Hur kan den hanteras? När kan den öka (t.ex. frisläppande av hotutövare) och när kan den minska (t.ex. gripande av hotutövare, begräsning av hotutövares meddelarförmåga med utomstående osv).*
- ◆ *Vilka är hotets konsekvenser? Detta gäller såväl brottsbalksbrott som dödligt våld, våld, trakasserier, övergrepp i rättssak som ”bredare” perspektiv; t.ex. övergrepp på rättssamhället/systemhotande brottslighet eller statusgenererande brottslighet.*

Rekommendationer är de motåtgärdsförslag som syftar till att sänka den/de risknivåer som beskrivs i riskanalysen, antingen genom att angripa själva hotet, eller minska sårbarheten genom ett förbättrat säkerhetsskydd.

Direkta åtgärder som gäller den hotutsattas situation, så som skyddad identitet, sekretessmarkering, ny bostad osv. bör överlämnas till de som har största kompetensen att bedöma detta.

I den mån du som handläggare har upptäckt saker som indirekt har med den hotutsatta att göra kan du beskriva detta. Det kan vara rekommendationer så som att ta bort en Facebook-profil eller annan utlämnande information på internet bör tas bort, att medialt gå ut med information som kan minska hotet mot en hotutsatt person; det vill säga saker som inte har med det direkta fysiska skyddet om en person men som ändå bedöms viktigt.

Polisen

Utgivare

Rikspolisstyrelsen

Produktion

Polisens verksamhetsstöd,
Informationsenheten

Beställning

Rikspolisstyrelsen

Kundcentrum, telefon 114 14

Dariennr: VLK-714-3589/11

ISBN: 978-91-86791-31-5

Upplaga

300 ex

Tryck

RPS Tryckeri,
april 2014

Grafisk form

Citat

Foto

Polisen

